

Konstitutionsutskottets betänkande 2019/20:KU12

Valfrågor

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen avslår samtliga motionsyrkanden.

Motionsyrkandena rör valsedlar m.m., valsäkerhet, valhemligheten för personer med synnedsättning eller annan funktionsnedsättning, legitimationskrav vid röstning, politisk propaganda vid röstmottagningsställen, information till nyblivna 18-åringar, en valkrets för utlandssvenskar, valinformatörer, rösträtt och valbarhet, rösträttsålder, personval, skilda valdagar och namn på valkretsar.

I betänkandet behandlar utskottet även en uppföljning som gjorts inom utskottet av 2018 och 2019 års val.

I betänkandet finns fem reservationer (SD, C) och tre särskilda yttranden (SD, V, L).

Behandlade förslag

30 motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2019/20.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet.....	5
Ärendet och dess beredning.....	5
Bakgrund.....	5
Utskottets överväganden.....	9
Valsedlar m.m.	9
Valsäkerhet.....	14
Valhemligheten för personer med synnedsättning eller annan funktionsnedsättning.....	17
Legitimationskrav vid röstning.....	20
Politisk propaganda vid röstmottagningsställen.....	21
Information till nyblivna 18-åringar m.fl.....	23
Rösträtt och valbarhet.....	25
En valkrets för utlandssvenskar.....	27
Valfrågor - förenklad behandling.....	28
Rapport över uppföljningen av 2018 och 2019 års val.....	28
Reservationer.....	32
1. Valsedlar m.m., punkt 1 (SD).....	32
2. Valsedlar m.m., punkt 1 (C).....	33
3. Legitimationskrav vid röstning, punkt 4 (SD).....	33
4. Politisk propaganda vid röstmottagningsställen, punkt 5 (SD).....	34
5. Rösträtt och valbarhet, punkt 7 (SD).....	34
Särskilda yttranden.....	36
1. Valfrågor - förenklad behandling, punkt 9 (SD).....	36
2. Valfrågor - förenklad behandling, punkt 9 (V).....	36
3. Valfrågor - förenklad behandling, punkt 9 (L).....	36
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag.....	37
Motioner från allmänna motionstiden 2019/20.....	37
<i>Bilaga 2</i>	
Rapport över uppföljningen av 2018 och 2019 års val.....	41

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Valsedlar m.m.

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:199 av Rickard Nordin (C),

2019/20:546 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkandena 2 och 3,

2019/20:1582 av Angelika Bengtsson (SD) yrkandena 1 och 2,

2019/20:3236 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD) och

2019/20:3245 av Linda Ylivainio m.fl. (C) yrkande 3 i denna del.

Reservation 1 (SD)

Reservation 2 (C)

2. Valsäkerhet

Riksdagen avslår motion

2019/20:3001 av Edward Riedl (M).

3. Valhemligheten för personer med synnedsättning eller annan funktionsnedsättning

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:2742 av Bengt Eliasson m.fl. (L) yrkande 5 och

2019/20:3245 av Linda Ylivainio m.fl. (C) yrkande 3 i denna del.

4. Legitimationskrav vid röstning

Riksdagen avslår motion

2019/20:546 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 4.

Reservation 3 (SD)

5. Politisk propaganda vid röstmottagningsställen

Riksdagen avslår motion

2019/20:546 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 6.

Reservation 4 (SD)

6. Information till nyblivna 18-åringar m.fl.

Riksdagen avslår motion

2019/20:454 av Hillevi Larsson (S).

7. Rösträtt och valbarhet

Riksdagen avslår motion

2019/20:546 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 1.

Reservation 5 (SD)

8. En valkrets för utlandssvenskar

Riksdagen avslår motion

2019/20:719 av Markus Wiechel (SD) yrkande 1.

9. Valfrågor - förenklad behandling

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:151 av Robert Stenkvist och Michael Rubbestad (båda SD),

2019/20:546 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 5,

2019/20:785 av Robert Stenkvist och Michael Rubbestad (båda SD),

2019/20:1385 av Malin Larsson m.fl. (S),

2019/20:1766 av Kerstin Lundgren (C),

2019/20:1916 av Robert Hannah (L),

2019/20:1973 av Robert Hannah (L) yrkandena 1–4,

2019/20:2060 av Bengt Eliasson m.fl. (L) yrkandena 3 och 4,

2019/20:2282 av Sten Bergheden (M),

2019/20:2345 av Niklas Karlsson och Annelie Karlsson (båda S),

2019/20:2546 av Peter Helander och Magnus Ek (båda C) och

2019/20:3322 av Cecilia Widegren m.fl. (M, C, S).

Stockholm den 4 juni 2020

På konstitutionsutskottets vägnar

Karin Enström

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Karin Enström (M), Ida Karkiainen (S), Mia Sydow Mölleby (V), Fredrik Lindahl (SD), Helena Antoni (M), Lotta Finstorp (M), Hans Wallmark (M), Helena Gellerman (L), Mikael Larsson (C), Helene Hellmark Knutsson (S), Isak From (S), Joakim Sandell (S), Olle Thorell (S), Angelika Bengtsson (SD), Ebba Hermansson (SD), Janine Alm Ericson (MP) och Camilla Brodin (KD).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I betänkandet behandlar utskottet 30 motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2019/20. Av dessa behandlas 16 yrkanden i förenklad ordning eftersom de tar upp samma eller i huvudsak samma frågor som riksdagen har behandlat tidigare under valperioden.

Motionsförslagen finns i bilaga 1.

Utskottet behandlar också en rapport över en uppföljning av 2018 och 2019 års val som genomförts av en grupp inom utskottet. Rapporten finns i bilaga 2.

Bakgrund

Utredning av valsystemet

Regeringen har tillsatt en parlamentariskt sammansatt kommitté som ska göra en översyn av och överväga förändringar i delar av valsystemet (dir. 2020:30). Uppdraget ska redovisas senast den 15 oktober 2021.

Enligt direktiven ska kommittén bl.a.:

- analysera behovet av ett utpekat ansvar för samordning av säkerhetsfrågor vid val samt behovet av ett system för rapportering av incidenter vid röstmottagning i syfte att stärka allmänhetens tilltro till valsystemet
- bedöma om skyddet mot olika former av påverkan på väljarna vid röstningen är tillräckligt eller om det kan stärkas och särskilt föreslå metoder för att motverka förekomsten av s.k. familjeröstning
- utvärdera reformen med avskärmingar av valsekelsställ
- föreslå åtgärder som kan förbättra möjligheten för väljargrupper med svårighet att med nuvarande röstningsförfarande utnyttja sin rösträtt
- överväga och lämna förslag till åtgärder som kan bidra till att förenkla för utlandssvenskar att delta i riksdagsval och val till Europaparlamentet och därmed även öka valdeltagandet bland utlandssvenskar
- särskilt analysera och ta ställning till om det är lämpligt att göra det möjligt för utlandssvenskar att under vissa förutsättningar brevrösta även från Sverige eller om andra åtgärder bättre kan stärka utlandssvenskars deltagande och samtidigt upprätthålla skyddet för valhemligheten
- på samtliga områden lämna de författningsförslag eller andra förslag på åtgärder som kommittén bedömer är motiverade.

När det gäller frågan om ett samordningsansvar för säkerhetsfrågor i valadministrationen och rapportering av incidenter anför i direktiven att det inför valen 2018 identifierades risker för informationspåverkan och hot mot att genomföra valen på ett sätt som inte tidigare identifierats. Enligt Valmyndigheten handlade de största riskerna om felaktig information om och

direkta hot mot valens genomförande. Enligt myndigheten rörde det sig även om risker förknippade med antagonister som ville försöka undergräva förtroendet för valsystemet, för valens genomförande och i förlängningen för den svenska demokratin. Enligt Säkerhetspolisen förekom inte några omfattande påverkanskampanjer från främmande makt för att påverka valen, men risken för påverkan i framtiden förutses finnas kvar.

Vidare anförs att det under röstningsperioden identifierades bl.a. försök till sabotage genom stöld av valsedlar och felaktiga rykten om att valsedlar stulits trots att de inte varit försvunna. Försök att påverka synen på det svenska valsystemet negativt förekom även genom diskussioner på sociala medier och upprop på internet med namnunderskrifter om valfusk.

I direktiven anförs också att regeringen i propositionen Stärkt skydd för valhemligheten (prop. 2017/18:286) föreslog ändringar i vallagen som bl.a. innebär att den plats i, eller i anslutning till, en val- eller röstningslokal där valsedlar läggs ut ska vara avskärmad från insyn från andra väljare (8 kap. 2 § vallagen). Ändringarna föreslogs för att stärka skyddet för valhemligheten och därmed även minska risken för att väljarna utsätts för otillbörlig påverkan i samband med röstningen. Riksdagen ställde sig bakom förslagen (bet. 2018/19:KU 12, rskr. 2018/19:35). Det nya förfarandet med avskärmningar av valsedelstall tillämpades för första gången vid valet till Europaparlamentet den 26 maj 2019. För att säkerställa valadministrationens förmåga att motverka sabotage och manipulation av valsedlar efter införandet av de nya kraven bör enligt regeringen tillämpningen av det nya förfarandet utvärderas.

I direktiven anförs att Valmyndigheten har uppmärksammat att personer med synnedsättning inte kan personrösta utan hjälp. Man hänvisar också till ett tillkännagivande från riksdagen, se nedan. Den grundläggande principen om valhemlighet omfattar alla delar av röstningsförfarandet. Den nuvarande ordningen tillgodoser enligt direktiven inte fullt ut dessa rättigheter för väljare som på grund av synnedsättning inte själva kan göra i ordning sina röster.

Vidare anförs i direktiven att den demokratiska rätten att rösta i val till riksdagen gäller lika för alla myndiga svenska medborgare som någon gång varit bosatta i landet. Det är enligt direktiven en given utgångspunkt att alla väljare, dvs. även de som på grund av sjukdom, funktionsnedsättning eller ålder har svårt att utnyttja sin rösträtt därmed ska ges så jämbördiga förutsättningar som möjligt att utnyttja den rätten.

I direktiven anförs också att 2014 års demokratiutredning, Utredningen om demokratisk delaktighet och inflytande över det politiska beslutsfattandet (Ju 2014:19), i sitt betänkande Låt fler forma framtiden! (SOU 2016:5 s. 149–150) uppmärksammade att valdeltagandet bland utlandssvenskar var särskilt lågt. Riksdagen har i ett tillkännagivande till regeringen ställt sig bakom det som konstitutionsutskottet anfört om åtgärder för att öka valdeltagandet bland utlandssvenskar, se nedan. Enligt tillkännagivandet bör regeringen bl.a. utreda om det borde bli möjligt för utlandssvenskar att under vissa förutsättningar kunna brevrösta även från Sverige.

Tillkännagivanden

Riksdagen har i ett tillkännagivande till regeringen ställt sig bakom det som konstitutionsutskottet anfört om att väljare med synnedsättning ska kunna personrösta utan att tvingas röja valhemligheten för någon (bet. 2015/16:KU14 punkt 4, rskr. 2015/16:205). Utskottet framhöll att den demokratiska resan mot full tillgänglighet för att rösta måste fortsätta. Ett problem var att personer med synnedsättning inte kunde rösta i vallokalerna utan hjälp. För att dessa personer ska kunna personrösta på en kandidat måste de be om hjälp med att markera sitt val på valsedeln. Därmed tvingas de röja sin valhemlighet för den som hjälper till, låt vara att röstmottagare har tystnadsplikt. Detta förhållande borde enligt utskottet ändras så att väljare med synnedsättning kan personrösta utan att tvingas röja valhemligheten för någon. Ambitionen borde vara att en fullgod lösning finns på plats så snart som möjligt dock senast inför 2022 års allmänna val.

I skrivelsen Riksdagens skrivelser till regeringen – åtgärder under 2019 anförde regeringen att dess avsikt var att under början av 2020 tillsätta en utredning som bl.a. ges i uppdrag att utreda hur personer med synnedsättning kan ges förutsättningar att personrösta utan att tvingas röja valhemligheten för någon. Tillkännagivandet var enligt regeringen inte slutbehandlat (skr. 2019/20:75 s. 25).

I ett annat tillkännagivande till regeringen har riksdagen ställt sig bakom det som konstitutionsutskottet anfört om åtgärder för att öka valdeltagandet bland utlandssvenskar (bet. 2016/17:KU22 punkt 5, rskr. 2016/17:200).

Utskottet anförde att valsystemet och förutsättningarna för röstning är av stor betydelse för det svenska demokratiska styrelseskicket. Det är därför viktigt att både ansvariga myndigheter och den lagstiftande församlingen är lyhörda för de synpunkter som framförs från väljare om brister och förbättringsmöjligheter i fråga om hur valen genomförs. Demokratiutredningen har i sitt betänkande uppmärksammat att valdeltagandet bland utlandssvenskar är särskilt lågt. Det låga valdeltagandet kan ha många orsaker. I de delar det beror på sådana hinder som står i myndigheternas och lagstiftarens makt att undanröja är det också rimligt att så sker.

Ökad tillgänglighet i form av ändrade öppettider skulle sannolikt leda till ett högre valdeltagande. Öppettiderna för röstning på svenska ambassader och konsulat bör därför förbättras inför kommande val. Det gäller inte minst öppethållande på kvällar och helger. Ett högt valdeltagande bland utlandssvenskar bör vara en prioriterad uppgift för utlandsmyndigheterna. Vidare bör utlandssvenskar ges bättre information om reglerna för att rösta, bl.a. om att en utlandssvensk efter tio år behöver anmäla sig för att finnas kvar i röstlängden.

Eftersom dessa förbättringsåtgärder kan genomföras utan lagändringar anser utskottet inte att det finns skäl att avvakta beredningen av Demokratiutredningens betänkande. Regeringen bör redan nu verka för att sådana förbättringar genomförs.

För att en utlandssvensk ska kunna rösta i Sverige krävs ett dubblettröstkort. Det går inte att brevrösta från Sverige. Snäva tidsramar kan försvåra för utlandssvenskar som vill rösta, men som reser till Sverige innan brevröstningsmaterial finns tillgängligt. Det finns därför skäl att utreda huruvida det borde bli möjligt för utlandssvenskar att under vissa förutsättningar kunna brevrösta även från Sverige.

I skrivelsen Riksdagens skrivelser till regeringen – åtgärder under 2019 anfördes att frågan om att utreda huruvida det bör vara möjligt för utlandssvenskar att under vissa förutsättningar kunna brevrösta från Sverige bereddes i Regeringskansliet (skr. 2019/20:75 s. 35). Regeringens avsikt var att under början av 2020 tillsätta en utredning med uppdrag att överväga den fråga som tillkännagivandet avser. Tillkännagivandet var enligt regeringen inte slutbehandlat. I motsvarande skrivelse 2017/18 anförde regeringen att Valmyndigheten vid bl.a. myndighetsdialogen med regeringen hade lämnat information om sin avsikt att inför valen 2018 förstärka informationsarbetet gentemot utlandssvenskar i fråga om regler för hur de tas med i röstlängden i syfte att förbättra kunskapen om förutsättningarna för att delta i valen (skr. 2017/18:75 s. 46).

Utskottets överväganden

Valsedlar m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om valsedlar m.m.
Jämför reservation 1 (SD) och 2 (C).

Motionerna

I motion 2019/20:199 av Rickard Nordin (C) föreslås ett system med utskrivbara valsedlar i vallokaler. Motionären menar att ett sådant system skulle stärka valhemligheten och demokratin.

Matheus Enholm m.fl. (SD) föreslår i kommittémotion 2019/20:546 att ett system med gemensamma valsedlar utreds (yrkande 2) liksom hur ett system med maskinell avläsning av valsedlar kan utformas och införas till de allmänna valen 2022 (yrkande 3). Motionärerna anför att den nuvarande ordningen innebär att det trycks upp fler valsedlar än vad som verkligen går åt och att systemet underlättar valfusk och sabotage. Problemet skulle enligt motionärerna kunna lösas genom att alla partier som sitter i riksdagen delar på en gemensam valsedel. Vidare anför motionärerna att den nuvarande ordningen som innebär att valsedlarna räknas manuellt för hand är ett föråldrat och osäkert system.

I motion 2019/20:1582 av Angelika Bengtsson (SD) föreslås att valhemligheten vid valet av valsedel ses över (yrkande 1) och att system med gemensamma valsedlar införs (yrkande 2).

Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD) föreslår i motion 2019/20:3236 att det införs gemensamma valsedlar.

I kommittémotion 2019/20:3245 av Linda Ylivainio m.fl. (C) yrkande 3 i denna del föreslås en översyn av valsedelssystemet.

Gällande ordning

Att riksdagen ska utses genom fria, hemliga och direkta val följer av grundlag, nämligen 3 kap. 1 § regeringsformen. Vallagen innehåller bestämmelser som syftar till att trygga genomförandet av fria och hemliga val. Bestämmelserna i vallagen avser själva röstningen och innebär att väljarens valhemlighet skyddas på samma sätt vid samtliga val.

I val- och röstningslokaler (röstmottagningsställen) ska det finnas ett lämpligt antal avskilda platser med valskärmar där väljarna kan rösta utan insyn, enligt 8 kap. 1 § vallagen (2005:837). Väljaren ska göra i ordning sina röster bakom en valskärm. Rösten görs i ordning genom att valsedlarna läggs i valkuvert som försluts. Valkuverten lämnas därefter till röstmottagarna som

efter kontroll lägger valkuverten i valurnan. Det framgår av 7 kap. 2 och 3 §§ samt 9 kap. 7 § vallagen.

Enligt 6 kap. 1 § vallagen används vid val följande slag av valsedlar:

1. valsedlar med parti- och valbeteckning
2. valsedlar med parti- och valbeteckning samt uppgifter om kandidater,
3. valsedlar med enbart valbeteckning.

Enligt 8 kap. 2 § vallagen ska det i anslutning till ett röstmottagningsställe ordnas en lämplig avskärmad plats där valsedlar kan läggas ut. Om en sådan plats inte kan anordnas i anslutning till röstmottagningsstället får den i stället ordnas inne i lokalen. Bestämmelsen fick sin nuvarande lydelse 2018 och tillämpades för första gången vid valet till Europaparlamentet 2019.

Rapporter från Valmyndigheten

Valmyndigheten fick i regleringsbrev 2018/01042/D i uppdrag av regeringen att senast den 1 mars 2019 lämna en erfarenhetsrapport från 2018 års val till riksdagen, kommunfullmäktige och landstingsfullmäktige.

Valmyndigheten publicerade den 15 februari 2019 rapporten Erfarenheter från valen 2018. Valmyndighetens samlade erfarenhet var att valet 2018 hade genomförts på ett korrekt, effektivt och rättssäkert sätt.

I rapporten föreslog Valmyndigheten ett flertal författningsändringar. Bland annat föreslog Valmyndigheten att valsedelssystemet skulle ses över i sin helhet, med sikte på ett förenklat, förbättrat och mindre sårbart system samt att användningen av neutrala valsedlar och ett system med tryck av en valsedel per val och person särskilt borde övervägas (s. 23 f.).

Valmyndigheten anförde att den i erfarenhetsrapporter efter valen 2010 och 2014 och i remissvar hade påtalat behovet av en översyn av valsedelssystemet. Valmyndigheten ansåg i rapporten att behovet av ett nytt valsedelssystem var både stort och brådskande. Ett nytt valsedelssystem med en betydligt mindre mängd valsedlar, både totalt och vad gäller olika typer av valsedlar, skulle enligt Valmyndigheten ta bort ett antal av de största sårbarheterna i valsystemet. Vidare anfördes att det nuvarande valsedelssystemet orsakar problem som undergräver förtroendet för valet som helhet. Valmyndigheten förespråkade ett nytt valsedelssystem som fortfarande är pappersbaserat men som innebär färre tryckta valsedlar per person.

I rapporten anfördes vidare att det nuvarande valsedelssystemet innebär att stora mängder valsedlar trycks till höga kostnader. Till 2018 års val trycktes totalt ca 673 miljoner valsedlar (namnvalsedlar, partivalsedlar och blanka valsedlar). Det motsvarar ca 83 valsedlar per röstberättigad. Den totala kostnaden för inköp av valsedelspapper, tryckning och emballage av valsedlar uppgick till drygt 28 miljoner kronor. Till det kom kostnader för frakt. Valsedelssystemet i dess nuvarande utformning medför också enligt Valmyndigheten en stor miljöpåverkan i form av transporter, pappersförbrukning samt destruktion och återvinning.

Vidare anförde Valmyndigheten att beställningsprocessen för valsedlar i dag är komplicerad för partierna med beställning av valsedlar, ändringar, makuleringar och omtryck. Mot bakgrund av detta skulle enligt Valmyndigheten ett förändrat och förenklat valsedelssystem underlätta och bli mer enhetligt och rättvist för samtliga partier – stora som små. Det var också enligt Valmyndigheten viktigt att distributionen av valsedlar blir likvärdig för alla partier i det nya valsystemet. I en översyn av valsedelssystemet borde också faktorer som påverkar valsedlarna ingå, t.ex. vad som krävs för att ett parti kan delta i valet och skillnader mellan anmälda och inte anmälda kandidater.

I rapporten anfördes också att ett alternativ kunde vara ett valsedelssystem med neutrala valsedlar, dvs. valsedlar utan vare sig förtryckt partibeteckning eller förtryckta kandidater, där väljaren själv på anvisad plats fyller i en siffra för parti och eventuell personröst som motsvarar partier och kandidater som ställer upp i valet enligt en skriftlig förteckning. Ett sådant system används i dag i bl.a. Finland.

Valmyndigheten anförde vidare att ett system med neutrala valsedlar i stort sett skulle lösa problemet med bevarande av valhemligheten vid valsedelställen och minskar otydligheten kring utläggning av valsedlar. Ett system med neutrala valsedlar skulle enligt rapporten även kunna leda till att röstningsprocessen blev enklare och likadan oavsett var och när väljaren röstar samt att partierna oavsett storlek fick tydligare och mer lika förutsättningar. Ytterligare fördelar enligt rapporten är att neutrala valsedlar skulle förbättra beredskapen för extra val och genomförande av omval eftersom tryckning och distribution av valsedlar är ett tidskrävande moment. Ett färre antal valsedlar och en möjlighet att återanvända redan tryckta valsedlar skulle också minska kostnader och miljöpåverkan.

Valmyndigheten fick i regleringsbrev 2018/01042/D i uppdrag av regeringen att senast den 31 oktober 2019 lämna en erfarenhetsrapport från 2019 års val till Europaparlamentet.

Den 24 september 2019 publicerade Valmyndigheten rapporten Erfarenheter från Europaparlamentsvalet 2019 och föreslog i den ett flertal författningsändringar. Valmyndighetens samlade bedömning var att valet till Europaparlamentet genomfördes både rättssäkert och effektivt.

Valmyndigheten anförde att en nyhet i valet var att det skulle ordnas en avskärmad plats för valsedlar i anslutning till, eller i, val- och röstningslokaler för att väljarna ska kunna ta valsedlar utan insyn från andra och därmed stärka valhemligheten. Nyheten ställde stora krav på kommunernas förberedelser inför valet, t.ex. vilka lokaler som skulle användas som röstmottagningsställen och hur avskärmningen skulle utformas. I enkätsvar till Valmyndigheten kunde man se att många kommuner ansåg att det hade fungerat bra vid EU-valet men uttryckte att de var bekymrade inför de kommande allmänna valen 2022. Då ska tre val genomföras samtidigt vilket innebär både fler valsedelställen och en mycket större mängd valsedlar. Det kommer även att vara ett betydligt högre valdeltagande jämfört med EU-valet, i vissa valdistrikt mer

än det dubbla antalet röstande, vilket kommer att leda till många och långa köer. Fler valsedelsställ tar större plats i lokalerna och ett flertal lokaler kan behöva bytas ut av utrymmesskäl. Valmyndigheten delade den problembild som kommunerna uttryckt, allra särskilt farhågan inför de kommande valen 2022. Frågan om valsedlar har blivit ett olöst problem i valadministrationen där grundproblemet, dvs. den stora mängden valsedlar, aldrig blivit löst. Så länge Sverige har så många olika valsedlar som presenteras och distribueras på olika sätt kommer olika problem att uppstå. Därför kvarstod Valmyndighetens bedömning att valsedelssystemet är det allra viktigaste att förändra när det gäller svenska val.

Hemställan från Valmyndigheten

Valmyndigheten har den 28 april 2020 i en skrivelse till regeringen lämnat förslag på en rad författningsändringar som myndigheten bedömer vara möjliga att genomföra inför nästa allmänna val till riksdagen, kommunfullmäktige och regionfullmäktige 2022. Syftet med förslagen är att minska problemen med det nuvarande valsedelssystemet till valen 2022.

Förslagen i hemställan fokuserar på att reducera mängden valsedlar, att minska komplexiteten i distributionskedjan och att förbättra möjligheten att hålla ordning bland valsedlarna vid röstmottagning.

Valmyndigheten föreslår bl.a. att

- allt ansvar för framställning och tillhandahållande av valsedlar överförs till valadministrationen.
- endast blanka valsedlar ska vara tillgängliga vid röstning på en utlandsmyndighet.
- partivalsedlar tas bort även för röstning inom landet.
- partiernas beställning av valsedlar begränsas till en kandidatlista per parti och valkrets.
- möjligheten för partier att gå fram med en rikslista vid sidan av valkretslistorna tas bort.
- möjligheten för partier att beställa namnvalsedlar för eget bruk tas bort.
- valnämnderna får ett uttalat ansvar att tillhandahålla namnvalsedlar för samtliga partier som registrerat partibeteckning och anmält kandidater till aktuellt val.
- partier som inte har registrerad partibeteckning får inte valsedlar.

Granskningsrapport från Riksrevisionen

Riksrevisionen överlämnade i november 2019 granskningsrapporten Valförfarandet – valhemlighet, träffsäkerhet och godtagbar tid (RiR 2019:35).

Riksrevisionen anförde att många problem som noterats i samband med granskningen kunde kopplas till det svenska systemet för valsedlar.

I rapporten konstaterade Riksrevisionen att det sedan den 1 januari 2019 finns en bestämmelse i vallagen om att platsen där valsedlarna läggs ut ska

vara avskärmd. Vidare anfördes att jämfört med tidigare val där avskärmning av valsedlarna vid valsedelsställen saknats upplevde väljarna nu att valhemligheten skyddas bättre. Granskningen visade att avskärmningarna samtidigt försvårade för röstmottagarna att ha uppsyn över valsedlarna och förhindra sabotage av olika slag. I valet till Europaparlamentet 2019 förekom det i nio av tio kommuner att väljare dröjde kvar länge vid valsedelsställen (ibland för att göra i ordning sin röst där) och att det uppstod köbildning. I rapporten anfördes att det fanns oro för att dessa problem kommer att bli vanligare i kommande val, vilket i förlängningen kan innebära att avskärmningarna riskerar att leda till ett lägre valdeltagande.

Riksrevisionen bedömde att ett antal av de problem som noterats i granskningen sannolikt skulle kunna undvikas genom ett annat system för valsedlar. Med ett annat system skulle avskärmning av valsedelsställ sannolikt inte behövas. Problemen med köer, svårigheterna att hålla ordning bland valsedlar och förhindra sabotage av olika slag samt behov av större lokaler och fler röstmottagare har också mer eller mindre direkt koppling till det nuvarande valsedelssystemet. Riksrevisionens bedömde att ett sätt att avhjälpa dessa problem skulle kunna vara att ersätta det nuvarande valsedelssystemet med ett system som kräver färre valsedlar. För att avgöra hur ett alternativt valsedelssystem skulle kunna utformas och analysera konsekvenserna av en sådan förändring fullt ut krävdes enligt Riksrevisionen att frågan utreds vidare.

Tidigare behandling

I betänkandena 2015/16:KU14 och 2017/18:KU18 avstyrkte utskottet motionsyrkanden om gemensamma valsedlar. Utskottet vidhöll sin tidigare uppfattning i frågan. Tidigare hade utskottet avstyrkt en motion om gemensamma valsedlar i betänkande 2013/14:KU22. Utskottet hänvisade till att det i betänkande 2013/14:KU16 gjorts bedömningen att en partibeteckning skulle få innehålla en partisymbol, vilket underlättar för väljare att ta rätt valsedel. Utskottet såg inte skäl att ställa sig bakom ett tillkännagivande om en utredning av frågan. I betänkande 2015/16:KU14 avstyrkte utskottet även en motion om utskrivbara valsedlar i vallokalerna. Sverigedemokraterna reserverade sig i dessa betänkanden i frågan om gemensamma valsedlar.

Även hösten 2018 avstyrkte utskottet ett motionsyrkande om gemensamma valsedlar (bet. 2018/19:KU12). Utskottet ansåg inte att det fanns någon anledning för riksdagen att ta något initiativ i frågan om gemensamma valsedlar. Vidare noterade utskottet att frågan om att göra en större översyn av valsedelssystemet bereddes inom Regeringskansliet. Sverigedemokraterna reserverade sig.

Våren 2019 avstyrkte utskottet motionsyrkanden om gemensamma valsedlar (bet. 2018/19:KU25). Utskottet noterade att både frågan om att göra en större översyn av valsedelssystemet och den erfarenhetsrapport från 2018 års val som Valmyndigheten har lämnat på uppdrag av regeringen bereddes

inom Regeringskansliet. Beredningen borde inte föregripas, ansåg utskottet. Sverigedemokraterna reserverade sig i frågan om valsedlar.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har vid flera tillfällen avstyrkt motionsyrkanden om bl.a. införande av gemensamma valsedlar.

I sina erfarenhetsrapporter har Valmyndigheten föreslagit förändringar av valsedelssystemet. Ett förändrat och förenklat valsedelssystem skulle enligt Valmyndigheten underlätta och bli mer enhetligt och rättvist för samtliga partier.

Riksrevisionen har i en granskning bedömt att ett antal problem som noterats i granskningen sannolikt skulle kunna undvikas genom ett annat system för valsedlar (RiR 2019:35). I sin skrivelse om Riksrevisionens granskning anför regeringen att den inte delar Riksrevisionens uppfattning om att det finns tillräckliga skäl för att ta initiativ till en bred översyn av valsedelssystemet (skr. 2019/20:141). I skrivelsen anför regeringen också att det svenska valsystemet bygger på långvariga traditioner och att det är ett system som väljarna och de politiska partierna känner igen. Riksrevisionens granskning och regeringens skrivelse behandlas av utskottet i ett annat betänkande under våren (bet. 2019/20:KU23).

En självklar utgångspunkt är att valsystemet ska vara tillförlitligt och att de som röstar ska kunna vara säkra på att deras röst verkligen räknas. Av Valmyndighetens erfarenhetsrapporter framgår att valen 2018 och 2019 genomfördes både rättssäkert och effektivt.

Utskottet, som inte utesluter att utformningen av valsedlarna bl.a. kan ha en inverkan på förutsättningarna för att säkerställa valhемligheten, vill framhålla att det finns en långvarig tradition av att inte göra några betydande förändringar av valsystemet utan en bred parlamentarisk förankring. Som framgått ovan ingår det inte i direktiven till den parlamentariskt sammansatta kommitté, som ska göra en översyn av valsystemet, att se över valsedelssystemet (dir. 2020:30). Utskottet vill även framhålla att valsedelssystemet inte enbart kan bedömas från en valadministrativ synpunkt, utan det måste ses i ett bredare sammanhang som inkluderar väljarna och de politiska partierna.

Utskottet är mot ovannämnda bakgrund inte berett att föreslå något initiativ för att förändra valsedelssystemet och avstyrker därför motionsyrkandena.

Valsäkerhet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om valsäkerhet.

Motionen

Edward Riedl (M) föreslår i motion 2019/20:3001 att man ska se över hur Sverige ytterligare kan stärka skyddet av de fria demokratiska valen. Motionären anför att åtgärder bör vidtas för att motverka påverkan från exempelvis främmande makter. Väljarna måste kunna uttrycka sin vilja så fritt som möjligt utan att frukta påtryckningar från staten, politiska partier, andra medborgare, främmande makt eller familjemedlemmar.

Pågående utredning

Som framgått ovan har regeringen tillsatt en parlamentariskt sammansatt kommitté som bl.a. ska analysera behovet av ett utpekat ansvar för samordning av säkerhetsfrågor vid val och behovet av ett system för rapportering av incidenter vid röstmottagning i syfte att stärka allmänhetens tilltro till valsystemet. Kommittén ska också bedöma om skyddet mot olika former av påverkan på väljarna vid röstningen är tillräckligt eller om det kan stärkas och särskilt föreslå metoder för att motverka förekomsten av s.k. familjeröstning.

I direktiven anförts att Säkerhetspolisen och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har gjort bedömningen att riskerna för informationspåverkan och hoten mot valens genomförande på senare tid har ökat (dir. 2020:30). Säkerhetspolisens uppgift när det gällde valen och valrörelsen 2018 var att skydda Sverige och svenska intressen. För myndighetens del innebär det att skydda Sveriges demokratiska system, förtroendevalda politiker i den centrala statsledningen och förtroendet för valprocessen (Säkerhetspolisens årsbok 2018, s. 23). Som ett led i arbetet att stärka skyddet mot bl.a. informationspåverkan i 2018 års val inledde MSB under 2016 ett projekt i syfte att skydda genomförandet av valen. Enligt Säkerhetspolisens utvärdering gick arbetet med att skydda valen och valprocessen bra. Regeringsföreträdare och riksdagsledamöter kunde genomföra sina valkampanjer enligt plan och det förekom inga omfattande påverkanskampanjer från främmande makt för att påverka valet. De incidenter som inträffade låg inom ramen för Säkerhetspolisens bedömningar (Säkerhetspolisens årsbok 2018, s. 23).

En nära samverkan inleddes också mellan MSB, Valmyndigheten, Polismyndigheten och Säkerhetspolisen i syfte att upptäcka och motverka hot mot valens genomförande. Under röstningsperioden identifierades bl.a. incidenter i form av försök till sabotage genom stöld av valedlar på några ställen för förtidsröstning. I andra fall rörde det sig om felaktiga rykten om att valedlar stulits trots att de inte varit försvunna. Ryktesspridning, i kombination med bl.a. okunskap, uppfattades som försök att påverka förtroendet för det svenska valsystemet i negativ riktning.

Det anförts också att Valmyndigheten har pekat på att det nuvarande valsystemet inte har någon myndighet med ett övergripande och sammanhållande ansvar för säkerhetsfrågorna inom valadministrationen.

När det gäller skyddet mot olika former av påverkan på väljarna vid röstningen och förekomsten av s.k. familjeröstning anförs i direktiven att Valmyndigheten under förtidsröstningsperioden fick många frågor från medierna och allmänheten om påstådda och faktiska incidenter samt om avsaknaden av en samlad incidentrapportering inom valadministrationen. Enligt Valmyndigheten skulle en samlad incidentrapportering kunna införas för att underlätta för myndigheten att skilja rykten från fakta och därigenom också få en samlad nationell lägesbild, vilket bl.a. skulle kunna användas av Valmyndigheten för att besvara frågor från medierna och dementera felaktiga rykten. Rapportering om säkerhetshotande aktiviteter och händelser som rör Sveriges säkerhet enligt säkerhetsskyddslagen (2018:585) ska alltid göras till Säkerhetspolisen. Vidare anförs i direktiven att frågan om att inrätta en incidentrapportering har tidigare övervägts av 2015 års vallagsutredning (Ju 2015:12). Regeringen såg vid tillfället inte behov av att i lag reglera eller på annat sätt precisera formerna för incidentrapportering men skulle fortsätta överväga frågan (prop. 2017/18:38 s. 66). Erfarenheterna från valen 2018 visar enligt direktiven att antalet klagomål har ökat stort och att klagomålets karaktär har förändrats. Denna utveckling sätter frågan om behovet av att reglera formerna för incidentrapportering och samordning av incidentrapportering i nytt ljus och motiverar enligt regeringen att frågan övervägs på nytt.

När det gäller familjeröstning anförs i direktiven att det av vallagen följer att varje väljare ska göra i ordning sina röster bakom en valskärm och därefter lämna valkuverten till röstmottagarna. Att två eller flera personer samtidigt ställer sig bakom valskärmen och tillsammans gör i ordning sina valkuvert eller diskuterar sina val är inte tillåtet (förbudet mot s.k. familjeröstning). Det gäller oavsett vilken relation personerna har till varandra, dvs. alla tillfällen när fler än en person befinner sig tillsammans bakom valskärmen. Vidare anförs att det i rapporter som publicerats av Swedish International Liberal Centers (Silc) och Democracy Volunteers efter de två senaste nationella allmänna valen redovisas observationer som tyder på att familjeröstning, trots förbudet, är relativt vanligt förekommande i Sverige. I rapporterna tecknas bilden av att fenomenet i en del fall framstod som normaliserat och inte möttes av protester från röstmottagarnas sida.

Tidigare behandling

I betänkande 2018/19:KU25 avstyrktes motionsyrkanden om valsäkerhet med hänvisning till att bl.a. beredningen av Valmyndighetens erfarenhetsrapport från 2018 års val inte borde föregripas. Liberalerna reserverade sig.

Utskottets ställningstagande

Utskottet noterar att den parlamentariskt sammansatta kommittén bl.a. ska analysera behovet av ett utpekat ansvar för samordning av säkerhetsfrågor vid

val och behovet av ett system för rapportering av incidenter vid röstmottagning i syfte att stärka allmänhetens tilltro till valsystemet. Kommittén ska också bedöma om skyddet mot olika former av påverkan på väljarna vid röstningen är tillräckligt eller om det kan stärkas och särskilt föreslå metoder för att motverka förekomsten av s.k. familjeröstning.

Utskottet förutsätter att det inför de kommande valen – liksom vid valen 2018 – sker en nära samverkan mellan Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Valmyndigheten, Polismyndigheten och Säkerhetspolisen för att upptäcka och motverka hot mot valens genomförande.

Mot denna bakgrund avstyrker utskottet motionsyrkandet.

Valhemligheten för personer med synnedsättning eller annan funktionsnedsättning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om valhemligheten för personer med synnedsättning eller annan funktionsnedsättning.

Motionerna

Bengt Eliasson m.fl. (L) anser i kommittémotion 2019/20:2742 yrkande 5 att åtgärder måste vidtas för att säkerställa valhemligheten också för den som har nedsatt handfunktion, kognitiva problem eller nedsatt syn.

I kommittémotion 2019/20:3245 av Linda Ylivainio m.fl. (C) yrkande 3 i denna del begärs att valsedelssystemet ses över när det gäller tillgängligheten för personer med grav synnedsättning.

Gällande ordning

I 4 kap. 20 § vallagen anges att varje kommun ska se till att det finns lämpliga lokaler som kan användas som vallokaler och som i fråga om lokalisering, tillgänglighet och öppethållande ger väljarna goda möjligheter att rösta.

Enligt 7 kap. 3 § andra stycket vallagen ska väljare som på grund av funktionsnedsättning eller liknande inte själva kan göra i ordning sina röster på begäran få hjälp med detta av röstmottagarna i den utsträckning som behövs. En sådan väljare får också anlita någon annan person som hjälper honom eller henne vid röstningen. I 3 a § anges att väljare som på grund av sjukdom, funktionsnedsättning eller ålder inte själva kan ta sig till ett röstmottagningsställe får om de begär det lämna sina valsedlar till ambulerande röstmottagare.

Vidare gäller enligt 7 kap. 4 § första stycket vallagen att väljare som på grund av sjukdom, funktionsnedsättning eller ålder inte själva kan ta sig till ett röstmottagningsställe får lämna sina valsedlar där genom bud.

I 40 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) anges det att sekretess gäller för uppgift om hur en väljare har röstat vid val enligt vallagen och som

- framkommit då biträde lämnats åt väljaren vid röstningen, eller
- framgår av innehållet i ett avgivet valkuvert som inte har öppnats för rösträkning enligt bestämmelserna i 11 och 12 kap. samma lag.

Enligt 8 § samma kapitel inskränker den tystnadsplikt som följer av bl.a. 40 kap. 1 § rätten enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 2 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Rapporter från Valmyndigheten

Valmyndigheten anser i sin rapport Erfarenheter från valen 2018 att en översyn av valsedelssystemet även är en viktig fråga ur ett tillgänglighetsperspektiv (s. 23). Valmyndigheten har exempelvis vid tidigare val mötts av kritik för att det röstningsmaterial på blindskrift som myndigheten producerar endast innehåller partivalsedlar och inte namnvalsedlar. Därmed har väljare med synnedsättning inte kunnat personrösta utan att ta hjälp av någon annan. Med nuvarande system är det praktiskt omöjligt att producera motsvarande material för alla namnvalsedlar. Efter valet hade Valmyndigheten ett möte med organisationen DHR (Delaktighet, handlingskraft och rörelsefrihet) som påtalade behovet av att öka tillgängligheten för alla till valen. Den viktigaste frågan som lyftes fram var valsedlarnas tillgänglighet.

I rapporten Erfarenheter från valet till Europaparlamentsvalet 2019 föreslog Valmyndigheten att möjligheten att personrösta om man har synnedsättning utreds. Valmyndigheten anförde att den för gruppen väljare med synnedsättning hade tryckt 800 punktskriftskuvert inför EU-valet. På kuverten stod det vilket partis valsedel som finns i kuvertet, i punktskrift. Dessa kuvert skulle inte användas för att rösta med utan fungerade som en hjälp för väljaren att veta vilket partis valsedel väljaren ska använda vid röstningen. Väljaren kan då, med hjälp av dessa kuvert, själv ta den valsedel väljaren vill rösta med och lägga den i valkuvertet. Dock kan dessa väljare inte själva personrösta utan endast rösta på parti, på grund av sin synnedsättning och att adekvata hjälpmedel inte finns tillhands eller inte är tillåtna. Det är högst angeläget att valet tillgängliggörs och att den personliga valhemligheten kan garanteras även för den här gruppen. Valmyndigheten fick många frågor om när det ska bli möjligt för dem att kunna personrösta utan att valhemligheten röjs.

Pågående utredning

Som framgått ovan har regeringen tillsatt en parlamentariskt sammansatt kommitté som bl.a. ska föreslå åtgärder som kan förbättra möjligheten för

väljargrupper som har svårt att utnyttja sin rösträtt med det nuvarande röstningsförfarandet.

Tidigare behandling

Som framgår ovan beslutade riksdagen våren 2016 ett tillkännagivande till regeringen om valhemligheten för personer med synnedsättning.

Utskottet avstyrkte våren 2019 motionsyrkanden om valhemligheten för personer med synnedsättning eller annan funktionsnedsättning (bet. 2018/19:KU25). Utskottet anförde att kommunerna enligt vallagen ska se till att det finns lämpliga lokaler som bl.a. i fråga om tillgänglighet ger väljarna goda möjligheter att rösta och att det för bl.a. personer med funktionsnedsättning också finns möjlighet att lämna sina röster till ambulerande röstmottagare eller genom bud. Utskottet noterade när det gällde möjligheterna för personer med synnedsättning att rösta med bibehållen valhemlighet att frågan bereddes inom Regeringskansliet. Utskottet ansåg mot den bakgrunden att det inte fanns skäl för riksdagen att ta något initiativ i fråga om möjligheterna för personer med synnedsättning eller annan funktionsnedsättning att rösta. Liberalerna reserverade sig.

Utskottets ställningstagande

Utskottet noterar att den parlamentariskt tillsatta kommittén bl.a. ska föreslå åtgärder som kan ge bättre möjligheter för väljargrupper med svårighet att utnyttja sin rösträtt med det nuvarande röstningsförfarandet. I direktiven anförts bl.a. att den grundläggande principen om valhemlighet omfattar alla delar av röstningsförfarandet och att den nuvarande ordningen inte fullt tillgodoser dessa rättigheter för väljare som på grund av synnedsättning inte själva kan göra i ordning sina röster. Vidare anförts i direktiven att en given utgångspunkt är att alla väljare, dvs. även de som på grund av sjukdom, funktionsnedsättning eller ålder har svårt att utnyttja sin rösträtt, ska ges så jämbördiga förutsättningar som möjligt att utnyttja den rätten.

Utskottet anser att utredningens förslag bör avvaktas och avstyrker därför motionsyrkandena.

Legitimationskrav vid röstning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om legitimationskrav vid röstning.

Jämför reservation 3 (SD).

Motionen

I kommittémotion 2019/20:546 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 6 föreslås att det införs id-kontroller vid röstning. Motionärerna anför att det i dag är möjligt att rösta utan att legitimera sig, exempelvis genom att en annan person intygar den röstandes identitet. Genom att införa obligatoriska id-kontroller och avskaffa möjligheten att en annan person intygar den röstandes identitet skulle det också vara möjligt att införa digital avläsning och maskinell avprickning i röstlängden, vilket skulle kunna åtgärda problemet med felaktigt avprickade personer. Motionärerna anför också att det samtidigt bör utredas hur systemet med budröstning kan göras mer motståndskraftigt mot missbruk och fusk.

Gällande ordning

I 8 kap. 6 § vallagen anges att väljare som inte är kända för röstmottagarna ska legitimera sig eller på annat sätt styrka sin identitet. I förarbetena till bestämmelsen anges att identiteten kan styrkas genom legitimation eller på något annat tillförlitligt sätt, i praktiken genom att någon annan intygar förhållandet (prop. 2004/05:163 s. 75).

Rapport från Valmyndigheten

I rapporten Erfarenheter från Europaparlamentsvalet 2019 anförde Valmyndigheten att det i 8 kap. 6 § vallagen regleras att ”väljare som inte är kända för röstmottagarna skall legitimera sig eller på annat sätt styrka sin identitet”. I praktiken innebär det att väljaren antingen kan uppvisa en id-handling eller låta någon annan styrka identiteten. Eftersom lagtexten inte närmare reglerar vad som är att se som en godtagbar id-handling är det slutligen upp till röstmottagaren att avgöra om det väljaren uppvisar är tillräckligt. Valmyndigheten hade fått många frågor om detta, både från valhandläggare i kommunerna och direkt från röstmottagare. Exempelvis efterfrågas krav på vilka typer av legitimationer som är godkända och om utländska legitimationer eller legitimationer vars giltighetstid har gått ut kan accepteras. Det är självklart viktigt för valadministrationen att det finns en tydlighet, men inte minst är det viktigt för väljarna. Det måste vara enkelt för väljaren att förstå hur han eller hon ska identifiera sig och vad som gäller. Valmyndigheten föreslog i rapporten att regelverket för formkrav för id-

handling förtydligas. Vidare borde enligt Valmyndigheten formuleringen ”på annat sätt” ersättas så att det tydligt framgår vad som avses.

Tidigare behandling

Utskottet avstyrkte våren 2019 ett motionsyrkande om id-kontroller vid röstning (bet. 2018/19:KU25). Sverigedemokraterna reserverade sig.

Utskottets ställningstagande

Utskottet noterar att Valmyndigheten i sina erfarenhetsrapporter från valen 2018 och Europaparlamentsvalet 2019 anför att valen har genomförts på ett korrekt, effektivt och rättssäkert sätt. Valmyndigheten har emellertid i erfarenhetsrapporten från Europaparlamentsvalet 2019 pekat på problem kring hur väljare ska identifiera sig.

Utskottet anser inte att det finns tillräckliga skäl för att ta initiativ för att ändra vallagens bestämmelser så att det ställs ett absolut krav på giltig legitimation. Ett sådant krav skulle riskera att leda till att röstberättigade personer i praktiken utestängs från att delta i valet. Utskottet anser därför att det, som i dag, bör finnas en möjlighet att styrka sin identitet även på andra sätt.

Motionsyrkandet avstyrks.

Politisk propaganda vid röstmottagningsställen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om politisk propaganda vid röstmottagningsställen.

Jämför reservation 4 (SD).

Motionen

I kommittémotion 2019/20:546 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 6 föreslås nya regler om förbud för politisk propaganda vid röstningslokaler. Motionärerna anför att det är viktigt att de platser där röstmottagning genomförs är strikt neutrala och utan politisk propaganda. Ingen propaganda, såsom partipolitisk verksamhet och valsedelsutdelning, ska förekomma i och invid val- och röstningslokaler, anser motionärerna. Vidare anför de att samma villkor ska gälla för alla kommuner och för utlandsmyndigheterna.

Gällande ordning

Enligt 4 kap. 20 § tredje stycket vallagen ska en vallokal vara tydligt avgränsad och även i övrigt lämpad för ändamålet så att väljare inte hindras eller störs

under röstningen. Den ska inte ha anknytning till en viss religiös sammanslutning eller till ett visst företag som kan påverka väljaren i samband med röstningen.

I 4 kap. 22 § tredje stycket ställs samma krav på en röstningslokal.

I 8 kap. 3 § vallagen anges att det på ett röstmottagningsställe eller i ett utrymme intill detta inte får förekomma propaganda eller annat som syftar till att påverka eller hindra väljarna i deras val.

Enligt 8 kap. 4 § vallagen ansvarar röstmottagarna för ordningen på röstmottagningsstället. Den som finns i lokalen eller i ett utrymme intill denna ska rätta sig efter de anvisningar som röstmottagarna ger för att röstmottagningen ska kunna genomföras. Blir det sådan ordning att den inte kan avstyras får röstmottagningen tillfälligt avbrytas.

I förarbetena till vallagen anges att röstmottagningsstället behöver vara klart avgränsat, t.ex. genom avskärmning eller på liknande sätt, så att det i förhållande till omgivande verksamheter skapas ett klart avgränsat utrymme där röstningen äger rum för att röstmottagarna ska kunna uppfylla kraven enligt bestämmelserna i 8 kap. 4 § vallagen på ett effektivt sätt (prop. 2013/14:124 s. 20). En sådan fysisk avgränsning bör också kunna bidra till att väljarna skyddas från bl.a. påverkan i röstningslokalen. Vilka lokaler som ska användas bestämmer varje kommun. Det är alltså kommunerna som ansvarar för att det finns lämpliga lokaler för röstmottagning och därmed för att röstmottagningsstället utformas på ett lämpligt sätt för ändamålet. I det ansvaret bör ingå att bedöma vilken fysisk avgränsning som är tillräcklig. Det kan dock vara lämpligt att valnämnden rådgör med länsstyrelsen om detta inför prövningen av vilka lokaler som ska användas i valet.

Rapporter från Valmyndigheten

Av Valmyndighetens erfarenhetsrapport från valen 2018 framgår att en enkätundersökning som Valmyndigheten skickade till samtliga kommuner efter valen 2018 visar att så många som en sjättedel av de kommuner som svarade på enkäten (39 av 236) hade haft problem med försök till sabotage, ordningsstörningar eller andra hot mot genomförandet av valen eller tilltron till valresultatet. Flera kommuner uppgav att det hade rört sig om hot, våld, rasism och kränkningar mot röstmottagare på röstmottagningsställen.

När det gällde propaganda i samband med röstmottagning anförde Valmyndigheten i rapporten Erfarenheter från valet till Europaparlamentet 2019 att myndigheten fick frågor om vad som är tillåtet och att den ser ett behov av tydligare definitioner och exempel. Många valnämnder tar fram riktlinjer eller beslut om vad som ska gälla vid kommunens val- och röstningslokaler. De kan exempelvis innehålla regler om placering av partiernas valsedelsutdelare eller att partisymboler på kläder måste tas bort när de besöker en lokal för att överlämna valsedlar. Sådana beslut bygger på att partiföreträdare och andra väljer att följa dem. I frågor som gäller propaganda finns behovet av att det definieras på samma sätt i olika kommuner och

utlandsmyndigheter och i olika val- och röstningslokaler. Det är problematiskt om partierna har olika regler och riktlinjer att förhålla sig. Det skapar också en otydlighet för väljarna. Valmyndigheten föreslog därför att regelverket för propaganda tydliggörs, exempelvis inom vilket avstånd från en lokal som utdelning av valsedlar får ske.

Pågående utredning

I direktiven till den parlamentariskt sammansatta kommitté som regeringen har tillsatt anförs att kommittén ska bedöma om skyddet mot olika former av påverkan på väljarna vid röstningen är tillräckligt eller om det kan stärkas och analysera behovet av att utvidga möjligheterna att upprätthålla ordningen och säkerheten i och kring röstmottagningsställena (dir. 2020:30). Vidare anförs att det är av grundläggande betydelse att alla väljare kan rösta under trygga former. Varje påstående om hot mot väljare eller röstmottagare på röstmottagningsställena och försök till otillbörlig påverkan måste därför tas på allvar. Den nuvarande regleringen ger väljarna skydd mot olika former av påverkan vid röstningen. I syfte att stärka skyddet och säkerställa att det upprätthålls i praktiken bör valsystemets motståndskraft mot olika former av påverkan vid röstningen analyseras.

Utskottets ställningstagande

Utskottet noterar att den parlamentariskt sammansatta kommittén ska bedöma om skyddet mot olika former av påverkan på väljarna är tillräckligt eller om det kan stärkas och analysera behovet av att utvidga möjligheterna att upprätthålla ordningen och säkerheten i och kring röstmottagningsställena. Utredningens förslag bör avvaktas, och utskottet avstyrker därför motionsyrkandet.

Information till nyblivna 18-åringar m.fl.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om information till nyblivna 18-åringar m.fl.

Motionen

I motion 2019/20:454 av Hillevi Larsson (S) föreslås att nyblivna 18-åringar ska ges information om sina skyldigheter och rättigheter. Motionären framhåller att en viktig rättighet är rösträtten i allmänna val. Nyblivna 18-åringar bör informeras om att Sveriges utveckling avgörs av de som utnyttjar sin rösträtt. Information bör enligt motionären också ges om vad som gäller för utländska medborgare, medborgare som har dubbelt medborgarskap och

statslösa. Enligt motionären finns det många som inte vet att personer med utländskt medborgarskap eller statslösa kan ha rösträtt i kommunala val. Vidare anför motionären att detsamma gäller möjligheten för medborgare i andra EU-länder att rösta i Sverige i val till Europaparlamentet.

Gällande ordning

Enligt 3 kap. 4 § första stycket regeringsformen har varje svensk medborgare som är eller någon gång har varit bosatt i riket och har fyllt 18 år rösträtt vid val till riksdagen.

I 3 kap. 1 § vallagen anges att det ska finnas en central valmyndighet som har det övergripande ansvaret för frågor om val. Enligt 3 kap. 2 § är länsstyrelsen regional valmyndighet med ansvar i länet för frågor om val och för utbildning av valnämnderna. I varje kommun ska enligt 3 kap. 3 § finnas en valnämnd, som är lokal valmyndighet med ansvar i kommunen för frågor om val.

I förarbetena till vallagen anfördes att ett lågt valdeltagande riskerar att urholka den representativa demokratins legitimitet (prop. 2004/05:163 s. 104). En valmyndighet har en viktig funktion när det gäller att sakligt och opartiskt informera väljarna om de allmänna valen. Detta kan bidra till att väljare använder sin rösträtt. Den informativa verksamheten kan handla om hur den representativa demokratin fungerar och att de fria och allmänna valen är en del av denna. Den kan också handla om att beskriva och förklara de administrativa rutinerna kring valen, t.ex. personvalet. Denna informationsuppgift gäller självklart inte bara för den centrala valmyndigheten utan för alla delar av valadministrationen – inte minst när kommunerna får en viktig funktion att fylla på detta område. Vidare anfördes i propositionen att det i vallagen inte behövs någon uttrycklig bestämmelse om den centrala valmyndighetens informationsansvar. Det följer av allmänna principer att en myndighet på lämpligt sätt ska informera allmänheten och andra berörda om verksamheten inom dess ansvarsområde.

Utskottets ställningstagande

Som framgår av förarbetena till vallagen har både den centrala valmyndigheten och andra delar av valadministrationen, t.ex. kommunerna, en viktig uppgift att fylla när det gäller information om valen. Det följer av allmänna principer att en myndighet på lämpligt sätt ska informera allmänheten och andra berörda om verksamheten inom dess ansvarsområde.

Utskottet, som förutsätter att Valmyndigheten och andra berörda myndigheter på lämpligt sätt informerar allmänheten om reglerna för röstning, anser inte att det behöver tas något initiativ om information till nyblivna 18-åringar. Motionsyrkandet avstyrks.

Rösträtt och valbarhet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om rösträtt och valbarhet.
Jämför reservation 5 (SD).

Motionen

I kommittémotion 2019/20:546 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 1 framhålls medborgarskapets betydelse. Rösträtt och valbarhet är enligt motionärerna sådana grundläggande rättigheter som följer av medborgarskapet. Motionärerna anser att rösträtt och valbarhet endast bör – med undantag för vad som följer av EU-rätt eller andra konventioner – vara förbehållna svenska medborgare.

Gällande ordning

Enligt 3 kap. 4 § första stycket regeringsformen har varje svensk medborgare som är eller någon gång har varit bosatt i riket och har fyllt 18 år rösträtt vid val till riksdagen. Endast den som uppfyller villkoren för rösträtt kan vara ledamot av riksdagen eller ersättare för en ledamot. Frågan om någon har rösträtt avgörs, enligt tredje stycket i samma paragraf, på grundval av en röstlängd som upprättas före valet.

I 1 kap. 4 § vallagen (2005:837) anges att den som har rösträtt vid val till riksdagen också har rösträtt vid val till Europaparlamentet. Medborgare i någon av Europeiska unionens medlemsstater (unionsmedborgare) som har rösträtt vid val till region- och kommunfullmäktige och som vid val till Europaparlamentet inte röstar i någon annan medlemsstat i Europeiska unionen, har rösträtt vid ett sådant val i Sverige. I 5 § anges att var och en som har rösträtt enligt 4 § är valbar till Europaparlamentet. En unionsmedborgare som inte är svensk medborgare är dock valbar endast under den ytterligare förutsättningen att han eller hon i sin hemstat inte förlorat sin valbarhet vid val till Europaparlamentet.

Enligt 5 § folkomröstningslagen (1979:369) har den som är röstberättigad vid val till riksdagen rösträtt vid folkomröstning.

Enligt 1 kap. 7 § kommunallagen (2017:725) tillkommer rösträtt vid val av ledamöter och ersättare i kommunfullmäktige den som är folkbokförd i kommunen, senast på valdagen fyller 18 år och är svensk medborgare eller annan unionsmedborgare, är medborgare i Island eller Norge, eller varit folkbokförd i Sverige tre år i följd före valdagen. Rösträtt har också unionsmedborgare som är bosatta i kommunen men som, enligt 5 § andra stycket folkbokföringslagen (1991:481), inte ska folkbokföras där.

Enligt 1 kap. 8 § kommunallagen tillkommer rösträtt vid val av ledamöter och ersättare i regionfullmäktige den som är röstberättigad vid val av

ledamöter och ersättare i kommunfullmäktige i en kommun inom regionen. Enligt 9 § i samma kapitel avgörs frågor om rösträtt enligt 7 och 8 §§ på grundval av en röstlängd som upprättas före valet.

Enligt 4 kap. 3 § kommunallagen väljs ledamöter och ersättare i fullmäktige bland dem som har rösträtt enligt 1 kap. 7 och 8 §§.

Av 5 § lagen (1994:692) om kommunala folkomröstningar framgår att rösträtten vid kommunala folkomröstningar överensstämmer med den vid val till kommunfullmäktige. Rösträtt vid folkomröstning i en kommun har också en unionsmedborgare som är bosatt i kommunen men som, enligt 5 § andra stycket folkbokföringslagen, inte ska folkbokföras där.

Rösträtt vid en folkomröstning i en region har den som har rösträtt vid folkomröstning i en kommun inom regionen.

Tidigare behandling

Våren 2010 framhöll utskottet att det hade ingått i Grundlagsutredningens uppdrag att överväga om det fanns anledning att ändra de kriterier som gäller för bl.a. rösträtt i riksdagsval och val till Europaparlamentet (bet. 2009/10:KU19). Grundlagsutredningen hänvisade till att dubbelt medborgarskap nu godtas fullt ut och ansåg att ett av de påtalade problem som man avsett att lösa med boenderösträtt nu torde ha fått sin lösning. Utskottet gjorde inte någon annan bedömning och avstyrkte följaktligen de motionsyrkanden som då var aktuella.

Utskottet behandlade en motion om att endast personer med enbart svenskt medborgarskap skulle kunna vara valbara till riksdagen i betänkande 2011/12:KU15. Utskottet fann inte skäl att förordna en översyn av frågan om ytterligare behörighetsvillkor för statsråd och ledamöter i riksdagen. Utskottet vidhöll därmed sitt tidigare ställningstagande och avstyrkte motionerna. Sverigedemokraterna reserverade sig.

Vid sin behandling våren 2012 av yrkanden om rösträttens anknytning till medborgarskap vidhöll utskottet sin tidigare uppfattning när det gäller sambandet mellan medborgarskap och rösträtt samt såg inte skäl att överväga andra förändringar som gäller rösträttens anknytning till medborgarskap (bet. 2011/12:KU3). Sverigedemokraterna reserverade sig även då.

I betänkande 2015/16:KU13 vidhöll utskottet sin tidigare uppfattning om sambandet mellan medborgarskap och rösträtt, och avstyrkte de då aktuella motionsyrkandena. Sverigedemokraterna och Vänsterpartiet reserverade sig.

Utskottet ansåg i betänkande 2016/17:KU22 att det inte fanns skäl för någon förändring av villkoren för valbarhet till riksdagen eller till landstings- och kommunfullmäktige. Sverigedemokraterna reserverade sig. I samma betänkande avstyrktes i förenklad ordning motioner om rösträtt och medborgarskap.

Våren 2018 avstyrkte utskottet återigen motioner om rösträtt och valbarhet (bet. 2017/18:KU35). Utskottet fann inte skäl för någon förändring av

villkoren för rösträtt och valbarhet till riksdagen eller till landstings- och kommunfullmäktige. Sverigedemokraterna reserverade sig.

Utskottet fann våren 2019 liksom tidigare inte skäl för någon förändring av villkoren för rösträtt och valbarhet (bet. 2018/19:KU25).

Utskottets ställningstagande

Utskottet finner liksom tidigare inte skäl för någon förändring när det gäller medborgarskap för rösträtt och valbarhet till riksdagen eller till region- och kommunfullmäktige. Motionsyrkandet avstyrks.

En valkrets för utlandssvenskar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om en valkrets för utlandssvenskar.

Motionen

I motion 2019/20:719 av Markus Wiechel (SD) yrkande 1 föreslås att det bildas en egen valkrets för utlandssvenskar. Motionären anför att antalet utlandssvenskar är ca 660 000. Vidare anför motionären att utlandssvenskarnas svårigheter att vara delaktiga i det svenska samhället gör att valdeltagandet bland dessa är förhållandevis lågt. Det har också enligt motionären framkommit att vissa utlandssvenskar känner sig exkluderade i valen som i stor utsträckning är fokuserade på inrikesfrågor.

Gällande ordning

Vid val till riksdagen är landet indelat i 29 valkretsar som framgår av 4 kap 2 § vallagen (2005:837). Enligt 4 kap. 16 § första stycket ska varje kommun delas in i geografiska röstningsområden (valdistrikt).

Enligt 5 kap. 4 § andra stycket vallagen ska de som inte är folkbokförda på någon fastighet eller inte är folkbokförda här i landet tas upp i röstlängden för det valdistrikt inom vilket de senast var folkbokförda. Finns det inte någon uppgift om folkbokföring så att de kan hänföras till ett visst valdistrikt men däremot en uppgift om i vilken kommun som de senast varit folkbokförda, bestämmer länsstyrelsen i vilken röstlängd de skall tas upp.

Tidigare behandling

Frågan om en särskild valkrets för utlandssvenskar behandlades av utskottet våren 2014 (bet. 2013/14:KU22). Utskottet såg inte skäl att ställa sig bakom ett tillkännagivande om att utreda en särskild valkrets för utlandssvenskar.

Även våren 2016 behandlade utskottet frågan (bet. 2015/16:KU14). Utskottet vidhöll sin tidigare inställning. I betänkande 2016/17:KU22 avstyrkte utskottet efter förenklad beredning ett motionsyrkande om en särskild valkrets för utlandssvenskar.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sin tidigare inställning och avstyrker motionsyrkandet.

Valfrågor - förenklad behandling

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår de motionsförslag som beretts i förenklad ordning.
Jämför särskilt yttrande 1 (SD), 2 (V) och 3 (L).

I motioner från allmänna motionstiden 2019/20 har väckts förslag som rör valinformatörer, rösträttsålder, personval, skilda valdagar och namn på valkretsar. Motsvarande eller i allt väsentligt motsvarande motionsförslag har utskottet behandlat tidigare under valperioden. Detta har gjorts i betänkande 2018/19:KU25, och riksdagen har i enlighet med utskottets förslag avslagit motionsyrkandena. Utskottet avstyrker motionsförslagen med hänvisning till detta.

Rapport över uppföljningen av 2018 och 2019 års val

Rapporten

Gruppen för uppföljning av 2018 och 2019 års val har i sin rapport valt att belysa följande frågor: formella krav på överklaganden, rapportering av incidenter och klagomål samt Valprövningsnämndens kansliorganisation och resurser.

Formella krav på överklaganden

Av rapporten framgår att en relativt stor del av överklagandena som kom in till Valprövningsnämnden var mycket allmänt hållna. Det rörde sig t.ex. om påståenden om valfusk och att Valmyndighetens webbplats hade legat nere under rösträkningen. Många överklaganden saknade uppgifter om bl.a. vilket val som överklagades. Dessa allmänt hållna överklaganden avslogs samlat i ett antal beslut

I rapporten anförs att antalet överklaganden efter de allmänna valen 2018 var det största i Valprövningsnämndens historia. Vid valen 2010 hade antalet överklaganden som kom in till nämnden ökat från tidigare som mest ett trettiotal till över 200. Vid de allmänna valen 2018 mer än tredubblades

överklagandena till strax över 700. Det stora antalet överklaganden tillsammans med att många överklaganden saknade uppgifter om bl.a. vilka val överklagades ledde till en ökad arbetsbelastning för nämnden.

Uppföljningsgruppen framhåller vikten av att överklaganden kan behandlas effektivt som ett led i att hantera en ökad ärendetillströmning. Samtidigt är vissa formella krav på överklaganden nödvändiga att upprätthålla. Gruppen anser inte att det ökade antalet överklaganden ska hanteras genom att möjligheten att överklaga val begränsas. Den ökade ärendetillströmningen bör i första hand mötas med ökade resurser och informationsinsatser. En av grundtankarna bakom införandet av Valprövningsnämnden var just att en mer effektiv organisation skulle kunna hantera en förväntad ökad mängd överklaganden efter införandet av det nya valsystemet.

För att talerätten ska kunna bedömas bör ett överklagande, som Valprövningsnämnden framhållit, åtminstone innehålla uppgifter om klagandens namn och postadress. En sådan förändring kan inte bedömas på något fundamentalt sätt begränsa möjligheten till att överklaga val.

Vidare framhåller gruppen att mycket kan göras för att underlätta för väljare när det gäller hur de kan delge sina synpunkter eller överklaga ett val. Kontinuerliga informationsinsatser spelar en viktig roll, särskilt med tanke på att det går lång tid mellan valen.

Gruppen noterar att inslag i valsystemet kan ha haft en påverkan på antalet och typen av överklaganden samt att flera instanser har förordat en översyn av valsystemet när det gäller t.ex. valedelssystemet och valadministrationens organisation.

Rapportering av incidenter och klagomål

I rapporten anges att Valmyndigheten i samband med valet till Europaparlamentet 2019 införde en ordning för händelserapportering inom valadministrationen i vilken kommuner, utlandsmyndigheter och länsstyrelser ombads att på frivillig basis rapportera in händelser under valen till Valmyndigheten.

Gruppen framhåller att det är av stor vikt att ta till vara det engagemang som finns hos allmänheten för att förbättra regelverk och rutiner inom valadministrationen. Det finns också ett ökande intresse hos allmänheten att få reda på hur synpunkter och klagomål behandlas av valmyndigheterna. Att skapa tydligare processer för att ta emot och sammanställa medborgares synpunkter och klagomål kan enligt rapporten bidra till en ökad transparens, säkerställa valsystemets legitimitet och utveckla arbetet inom valadministrationen.

Vidare anförs i rapporten att en incidentrapportering eller andra sätt att på ett mer strukturerat vis ta hand om synpunkter och observationer från väljare även kan ha positiva effekter på överklagandeprocessen.

Gruppen ser positivt på vad som hittills har gjorts av Valmyndigheten och det kan enligt gruppen övervägas om inte ordningen med incidentrapportering kan byggas ut ytterligare inför nästa val.

Valprövningsnämndens kansliorganisation och resurser

I rapporten anføres att det är av vikt för valsystemets legitimitet att överklaganden behandlas av Valprövningsnämnden på ett korrekt och samtidigt effektivt sätt. För att kunna möta det ökande antalet överklaganden finns det ett behov av att stärka kansliorganisationen. Genom detta ges nämnden förutsättningar att ha en god beredskap inför de utmaningar som ett ökat antal överklaganden innebär på ett administrativt plan.

Gruppen förordar att Riksdagsförvaltningen i god tid före nästa val inleder en dialog med nämnden om vilket kanslistöd nämnden är i behov av för att den inom en rimlig tid ska kunna hantera de överklaganden som kommer in.

Utskottets bedömning

Formella krav på överklaganden

Som framgår av uppföljningen var antalet överklaganden efter de allmänna valen 2018 det största i Valprövningsnämndens historia.

Av Valprövningsnämndens erfarenhetsrapport framgår att ett stort antal överklaganden var mycket allmänt hållna och saknade i många fall uppgifter om den klagandes namn och vilket eller vilka val som överklagades. På grund av den extremt stora mängden överklaganden valde nämnden på ett tidigt stadium att – i stället för att skicka ut hundratals förelägganden till de klagande – göra en generös tolkning när det gällde vilka val som överklagades. Även när det gällde de återopade grunderna i överklagandena gjorde nämnden en generös bedömning.

Uppföljningsgruppen framhåller vikten av att överklaganden kan behandlas effektivt som ett led i att hantera en ökad ärendetillströmning. Samtidigt är vissa formella krav på överklaganden nödvändiga att upprätthålla. Gruppen anser inte att det ökade antalet överklaganden ska hanteras genom en begränsning av möjligheten att överklaga ett val. Den ökade ärendetillströmningen bör i första hand mötas med ökade resurser och informationsinsatser.

Utskottet anser i likhet med gruppen att den ökande ärendetillströmningen inklusive problemet med ofullständiga överklaganden i första hand bör mötas med ökade resurser och informationsinsatser. Att i lagstiftningen införa ytterligare formella krav på överklagandena framstår således i dagsläget inte som en lämplig åtgärd, enligt utskottet. Redan i dag har både Valmyndigheten och Valprövningsnämnden information om hur man överklagar ett val på sina respektive webbplatser. Utskottet förutsätter att informationen på Valmyndighetens och Valprövningsnämndens webbplatser ses över och vid

behov förtydligas för att ge ytterligare vägledning om hur ett överklagande bör utformas för att minska antalet ofullständiga överklaganden.

Rapportering av incidenter och klagomål

När det gäller gruppens överväganden och förslag om rapportering av incidenter och klagomål delar utskottet gruppens bedömning att det är av stor vikt att ta tillvara det engagemang som finns hos allmänheten för att förbättra regelverk och rutiner inom valadministrationen. Utskottet noterar också att det finns ett ökande intresse hos allmänheten om hur synpunkter och klagomål tas om hand. Ett system för incidentrapportering skulle kunna leda till att allmänt hållna synpunkter och klagomål kan tas omhand av andra myndigheter, medan överklaganden av valresultatet lämnas till Valprovsningsnämnden. Utskottet noterar att den parlamentariskt sammansatta kommitté som regeringen nyligen har tillsatt ska bl.a. analysera behovet av ett system för rapportering av incidenter vid röstmottagning för att stärka allmänhetens tilltro till valsystemet.

Valprovsningsnämndens kansliorganisation och resurser

I likhet med gruppen anser utskottet att det är av vikt för valsystemets legitimitet att överklaganden behandlas av Valprovsningsnämnden på ett korrekt och samtidigt effektivt sätt. För att möta det ökande antalet överklaganden anser utskottet att det finns ett behov av att stärka nämndens kansliorganisation. Utskottet förutsätter att Riksdagsförvaltningen i god tid före nästa val inleder en dialog med nämnden om vilket kanslistöd nämnden är i behov av för att den inom rimlig tid ska kunna hantera de överklaganden som kommer in

Reservationer

1. Valsedlar m.m., punkt 1 (SD)

av Fredrik Lindahl (SD), Angelika Bengtsson (SD) och Ebba Hermansson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2019/20:546 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkandena 2 och 3,

bifaller delvis motionerna

2019/20:1582 av Angelika Bengtsson (SD) yrkandena 1 och 2 samt

2019/20:3236 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD) och avslår motionerna

2019/20:199 av Rickard Nordin (C) och

2019/20:3245 av Linda Ylivainio m.fl. (C) yrkande 3 i denna del.

Ställningstagande

Vi anser att den nuvarande ordningen innebär att det trycks många fler valsedlar än vad som behövs och att systemet underlättar valfusk och sabotage. Det förekommer att valsedlar försvinner eller att valsedlar från ett parti placeras ovanpå ett annat partis valsedlar. Sedan reglerna om avskärmning av valsedelsställen infördes torde risken för sabotage öka ytterligare. Problemen skulle kunna åtgärdas tämligen enkelt genom att alla partier som sitter i riksdagen delar på en valsedel. Detta skulle även ge miljövinster eftersom ett betydligt färre antal valsedlar skulle behöva tryckas. Regeringen bör mot denna bakgrund inför valen 2022 utreda hur ett system med gemensamma valsedlar kan införas.

I det nuvarande valsystemet räknas valsedlarna manuellt för hand. Vi anser att detta system är föråldrat och framför allt osäkert. Ett betydligt bättre och säkrare förfarande torde vara att läsa av valsedlarna maskinellt genom att väljaren helt enkelt matar in sin valsedel i en maskin i vallokalen för avläsning. Den som röstat kan få ett kvitto som bekräftar att rösten är mottagen. Ett sådant system skulle vara säkrare och också göra att det preliminära valresultatet skulle kunna räknas fram mycket snabbare. Den slutliga kontrollräkningen bör dock även i fortsättningen göras manuellt. Vi anser att regeringen bör utreda om ett sådant system kan införas till valen 2022.

2. Valsedlar m.m., punkt 1 (C)

av Mikael Larsson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:3245 av Linda Ylivainio m.fl. (C) yrkande 3 i denna del och
avslår motionerna

2019/20:199 av Rickard Nordin (C),

2019/20:546 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkandena 2 och 3,

2019/20:1582 av Angelika Bengtsson (SD) yrkandena 1 och 2 samt

2019/20:3236 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD).

Ställningstagande

Ett tillförlitligt valsystem är av yttersta vikt. De som röstar ska kunna vara säkra på att deras röst verkligen räknas. Jag anser därför att valsedelssystemet behöver ses över.

3. Legitimationskrav vid röstning, punkt 4 (SD)

av Fredrik Lindahl (SD), Angelika Bengtsson (SD) och Ebba Hermansson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:546 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 4.

Ställningstagande

I dag är det möjligt att rösta utan att legitimera sig, exempelvis genom att en annan person intygar den röstandes identitet. Vi anser att det bör införas ett absolut krav på att de röstande ska legitimera sig. Även om det kan inträffa att någon får sina identitetshandlingar stulna nära inpå valet, och därför inte kan rösta, anser vi att fördelarna med ett krav på legitimation överväger nackdelarna. Om man inför obligatorisk id-kontroll vid röstningen är det också möjligt att införa maskinell avprickning i röstlängden, vilket skulle ta bort

risken för felaktig avprickning i röstlängden. Vi anser att regeringen bör utreda hur ett absolut krav på id-kontroll vid röstningen kan införas till valen 2022. Samtidigt bör det utredas hur systemet med budröstning kan bli säkrare, samtidigt som det säkerställs att de som behöver budrösta kan göra det.

4. Politisk propaganda vid röstmottagningsställen, punkt 5 (SD)

av Fredrik Lindahl (SD), Angelika Bengtsson (SD) och Ebba Hermansson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:546 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 6.

Ställningstagande

Det är viktigt att de platser där röstmottagning sker är strikt neutral och utan politisk propaganda. Vi anser att det är olyckligt att bestämmelsen i 8 kap. 3 § vallagen om att det inte får förekomma propaganda vid ett röstmottagningsställe tolkas olika i olika kommuner. Vi anser att ett förbud mot all propaganda, t.ex. partipolitisk verksamhet och valsedelsutdelning, invid röstmottagningsställen bör utredas. Vad som ska definieras som propaganda bör också utredas.

5. Rösträtt och valbarhet, punkt 7 (SD)

av Fredrik Lindahl (SD), Angelika Bengtsson (SD) och Ebba Hermansson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:546 av Matheus Enholm m.fl. (SD) yrkande 1.

Ställningstagande

Medborgarskapet måste enligt vår mening få ett större värde än i dag, och det måste bli en tydligare skillnad mellan att vara medborgare och att inte vara det. Valbarhet och rösträtt såväl till riksdagen som till region- och kommunfullmäktige ska självklart vara kopplat till medborgarskapet. Till region- och kommunfullmäktige har i dag, förutom svenska medborgare, även unionsmedborgare samt medborgare i Island och Norge rösträtt och är valbara. Dessutom har andra utlänningar som varit folkbokförda i Sverige tre år i följd före valdagen rösträtt och är valbara.

Vi anser att regeringen bör utreda och återkomma med förslag om att i största möjliga utsträckning – med beaktande av gällande EU-rätt – begränsa rösträtten i valen och valbarheten till region- och kommunfullmäktige till svenska medborgare.

Särskilda yttranden

1. Valfrågor - förenklad behandling, punkt 9 (SD)

Fredrik Lindahl (SD), Angelika Bengtsson (SD) och Ebba Hermansson (SD) anför:

Utskottet har efter förenklad motionsberedning avstyrkt vissa motionsförslag. Vi hänvisar när det gäller valinformatörer till Sverigedemokraternas ställningstagande i motsvarande fråga i betänkande 2018/19:KU25. Vi vidhåller dessa synpunkter men avstår från att på nytt ge uttryck för en avvikande mening i en reservation.

2. Valfrågor - förenklad behandling, punkt 9 (V)

Mia Sydow Mölleby (V) anför:

Utskottet har efter förenklad motionsberedning avstyrkt vissa motionsförslag. Jag hänvisar när det gäller rösträtt från det kalenderår man fyller 18 år och försöksverksamhet med sänkt rösträttsålder till 16 år till Vänsterpartiets ställningstaganden i motsvarande frågor i betänkande 2018/19:KU25. Jag vidhåller dessa synpunkter men avstår från att på nytt ge uttryck för en avvikande mening i en reservation.

3. Valfrågor - förenklad behandling, punkt 9 (L)

Helena Gellerman (L) anför:

Utskottet har efter förenklad motionsberedning avstyrkt vissa motionsförslag. Jag hänvisar när det gäller personval och skilda valdagar till Liberalernas ställningstaganden i motsvarande frågor i betänkande 2018/19:KU25. Jag vidhåller dessa synpunkter men avstår från att på nytt ge uttryck för en avvikande mening i en reservation.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2019/20

2019/20:151 av Robert Stenkvist och Michael Rubbestad (båda SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att nationella riktlinjer för utbildning och kontroll av kommunala s.k. valinformatörer bör införas och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:199 av Rickard Nordin (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta ett system med utskrivbara valsedlar i vallokaler och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:454 av Hillevi Larsson (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om information till nyblivna 18-åringar och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:546 av Matheus Enholm m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om medborgarskapets betydelse och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda ett system med gemensamma valsedlar och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om maskinell avläsning av valsedlar och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om id-kontroller i anslutning till de allmänna valen och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om nationella riktlinjer för utbildning och kontroll av kommunala valinformatörer och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om politisk propaganda vid röstningslokaler och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:719 av Markus Wiechel (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en egen valkrets för den svenska diasporan och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:785 av Robert Stenkvist och Michael Rubbestad (båda SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att nationella riktlinjer avseende utbildning och kontroll för kommunala s.k. valinformatörer bör införas och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:1385 av Malin Larsson m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för att införa rösträtt fr.o.m. det år en blir röstberättigad och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:1582 av Angelika Bengtsson (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över Sveriges valhemlighet vid val av valsedel och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett valsystem med en gemensam valsedel för alla partier och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:1766 av Kerstin Lundgren (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att begära en ändring av vallagen så att en 16-årsgräns införs för kommunval inför valåret 2022 och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:1916 av Robert Hannah (L):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa försöksverksamhet med rösträtt från 16 år i 2026 års kommunalval för de kommuner som önskar vara en del av försöksverksamheten, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2019/20:1973 av Robert Hannah (L):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att spärrarna i personvalet till riksdagen bör avskaffas och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att spärrarna i personvalet till kommunfullmäktige bör avskaffas och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att spärrarna i personvalet till landstings- och regionfullmäktige bör avskaffas och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att slopa personvalsspärrarna till Europaparlamentet och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2060 av Bengt Eliasson m.fl. (L):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skilda valdagar och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om översyn av personvalssystemet och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2282 av Sten Bergheden (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att återinföra namnet Skaraborg på valkretsen Västra Götalands läns östra och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2345 av Niklas Karlsson och Annelie Karlsson (båda S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Skåne län ska utgöra en valkrets i valet till Sveriges riksdag och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2546 av Peter Helander och Magnus Ek (båda C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att rösträtten vid allmänna val ska gälla alla som fyller 18 år under det kalenderår ett val inträffar, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2019/20:2742 av Bengt Eliasson m.fl. (L):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa valhemligheten för personer med funktionsnedsättning och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3001 av Edward Riedl (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över hur Sverige ytterligare kan stärka skyddet av de fria demokratiska valen och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3236 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om gemensamma valsedlar och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3245 av Linda Ylivainio m.fl. (C):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förändring av valsedelssystemet och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3322 av Cecilia Widegren m.fl. (M, C, S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att återinföra namnet Skaraborg på Västra Götalands läns östra valkrets och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Rapport över uppföljningen av 2018 och 2019 års val

Inledning

Av 4 kap. 8 § regeringsformen följer att varje utskott ska bedriva uppföljning och utvärdering inom sitt ämnesområde. I vilken form arbetet ska bedrivas är inte reglerat. Varje utskott avgör självt vilka frågor som ska tas upp och hur olika uppföljningar och utvärderingar ska genomföras.

Vid sammanträdet den 15 oktober 2019 beslutade utskottet att tillsätta en grupp inom utskottet, bestående av en representant för respektive parti, med uppgift att genomföra en uppföljning av 2018 och 2019 års val (prot. 2019/20:5).¹ Vidare beslutades att uppföljningen skulle avse administrativa och organisatoriska frågor som rörde överklagande av val och de övriga frågor gruppen själv bestämde samt att resultatet av uppföljningen skulle redovisas för utskottet under det första kvartalet 2020. Vid sammanträdet den 24 mars 2020 beslutade utskottet att redovisningen av resultatet av uppföljningen av 2018 och 2019 års val skulle redovisas för utskottet senast under det andra kvartalet 2020 (prot. 2019/20:37).

Gruppen har valt att i uppföljningen belysa följande frågor: formella krav på överklaganden, rapportering av incidenter och klagomål samt Valprövningsnämndens kansliorganisation och resurser.

2018 och 2019 års val

Rapporter från Valmyndigheten

I sin rapport efter valen 2018 sammanfattade Valmyndigheten sina erfarenheter på följande vis:

2018 års val till riksdagen, kommun- och landstingsfullmäktige var arbetsintensivt för valadministrationen. Lagändringarna som tillämpades för första gången var fler än på länge och krävande att genomföra. Omvärldssituationen ledde till ett ökat intresse för valet och själva valproceduren, både från media, på sociala medier och från allmänheten. Det märktes tydligt av i den stora mängden inkommande frågor till Valmyndigheten. Risken för informationspåverkan och hot mot valets genomförande ledde till ett nära och väl fungerande samarbete med flera andra myndigheter.

Valmyndighetens samlade erfarenhet är att valet 2018 har genomförts på ett korrekt, effektivt och rättssäkert sätt. Det svenska valsystemet grundar sig på allmän och lika rösträtt samt att valen är fria och hemliga. Det är ett robust system som är decentraliserat, manuellt och transparent, vilket gör att det är svårt att manipulera. Alla röster, det vill säga valesdlar,

¹ I uppföljningsgruppen ingick följande: Ida Karkiainen, ordf. (S), Erik Ottoson (M), Fredrik Lindahl (SD), Per Schöldberg (C), Jessica Wetterling (V), Tuve Skånberg (KD), Tina Acketoft (L) och Camilla Hansén (MP).

räknas för hand av utbildad personal. Det är ett decentraliserat system med inbyggda kontrollstationer på flera nivåer som syftar till att kvalitetssäkra resultatet. Rösterna räknas flera gånger och korrigeringar kan ske fram till dess att resultatet fastställs och mandatet fördelas. Allt är öppet för insyn från allmänheten.

Det är en styrka att det svenska valsystelet är manuellt, men som i all manuell hantering kan enskilda fel som beror på den mänskliga faktorn uppstå. I valet 2018 var antalet ogiltiga röster 0,9 procent av de totala rösterna. De flesta ogiltiga rösterna beror på att det inte går att bedöma vilket parti rösten är på. De fel som beror på valadministrationen bedöms till mindre än en promille, vilket är väldigt få fel i förhållande till den stora mängden valsedlar, partier, röster, röstmottagare och väljare. Det kan handla om väljare som felaktigt prickats av i röstlängden eller röster som levererats fel eller för sent med posten. Därför menar Valmyndigheten att den bild som vid flera tillfällen målades upp både i traditionella och sociala medier om att valet 2018 skulle präglats av ovanligt mycket fel inte är korrekt.

Att genomföra ett val till riksdag, kommun och landstingsfullmäktige är en stor logistikapparat. Till detta val tryckte Valmyndigheten 673 miljoner valsedlar. Det var totalt 308 partier som deltog i valet, varav 79 i riksdagsvalet. Totalt 56 174 kandidater var anmälda på listor i de olika valen. 8 012 243 röstkort skickades till de röstberättigade och totalt 19 693 038 röster togs emot och räknades i alla val, först av 290 kommuner i den preliminära rösträkningen och därefter av 21 länsstyrelser i den slutliga rösträkningen. Drygt 89 000 väljare röstade från utlandet.

I denna rapport redovisar Valmyndigheten erfarenheter av 2018 års val till riksdag, kommun- och landstingsfullmäktige (i denna rapport ofta kallat valet). I rapporten beskrivs våra erfarenheter och insamlade synpunkter från länsstyrelser, kommuner och utlandsmyndigheter på genomförandet av valet med fokus på ett antal problemområden som behöver förbättras i syfte att öka effektivitet, säkerhet och rättssäkerhet i processen.

De största och viktigaste behoven av förändringar som Valmyndigheten ser är:

- att valsedelssystemet ses över i sin helhet, med sikte på ett förenklat, förbättrat och mindre sårbart system samt att användningen av neutrala valsedlar och ett system med tryck av en valsedel per val och person särskilt övervägs,
- tydligare normering/styrning/ansvarsfördelning inom valadministrationen,
- att utlandsröstningen ses över i syfte att öka andelen giltiga röster och röster som kommer fram, samt
- att resurser tillförs för att hantera incidentrapportering och säkerhetsarbete samlat för hela valadministrationen.

I sin rapport efter valet till Europaparlamentet 2019 sammanfattade Valmyndigheten sina erfarenheter på följande vis:

Valmyndighetens samlade bedömning är att valet till Europaparlamentet den 26 maj 2019 genomfördes både rättssäkert och effektivt. Det svenska valsystelet är robust därför att det är decentraliserat, manuellt och transparent. Det borgar för att det är svårt att manipulera eller påverka valresultatet.

EU-valet och omvalet 2019 genomfördes lugnt och planerligt. Närheten i tid till det nationella valet i september 2018 och de reella förberedelserna inför ett eventuellt extra val gjorde att valadministrationen var väl förberedd för uppgiften och kunde bemöta uppkomna händelser snabbt.

Vid val till Europaparlamentet är det val i 28 medlemsländer samtidigt, vilket ställer krav på samarbete och informationsutbyte mellan länderna. Samarbetet inom EU kring valsäkerhet var en nyhet inför detta val och bidrog till ett bättre valgenomförande. Även det inhemska säkerhetssamarbete som etablerades myndigheter emellan inför 2018 års nationella val har fungerat väl och vidareutvecklats under EU-valet.

Två nya lagändringar tillämpades för första gången vid EU-valet 2019. Den ena möjliggör för väljare att personrösta på kandidater från alla partier även om väljaren inte har tillgång till rätt namnvalsedel. Denna förändring har mindre effekt i ett EU-val på grund av att varje parti endast har en lista. Effekterna får utvärderas efter nästa nationella val.

Den andra lagändringen innebär att alla val- och röstningslokaler ska ha en avskärmd plats där valsedlarna läggs ut i syfte att stärka valhemligheten. Denna förändring ställde stora krav på kommunerna och utlandsmyndigheterna, inte minst när det gällde själva utformningen av avskärmningarna och anpassning av lokaler. Ur ett väljarperspektiv har det fungerat väl och varit uppskattat. Det har dock förekommit klagomål på att avskärmningarna inte är tillräckliga, problem med köer och fortsatta problem med försvunna valsedlar. Många kommuner har framfört att avskärmningarna har fungerat bra vid EU-valet, men uttrycker samtidigt att de är bekymrade inför de kommande allmänna valen 2022. Då ska tre val genomföras samtidigt vilket innebär en betydligt större mängd valsedlar, fler valsedelsställ samt ett högre valdeltagande. Valmyndigheten delar kommunernas farhågor.

Trots att EU-valet i stort genomfördes enligt plan har ett antal händelser förekommit under röstningsperioden. Många av dessa problem förekom även vid valen till riksdag, kommun- och landstingsfullmäktige och ingick i den hemställan som bifogades rapporten med Valmyndighetens erfarenheter från valet 2018. Den hemställan kvarstår i sin helhet. Valmyndigheten anser att behovet av att behandla problemen är stort och tidskritiskt för att ändringar ska hinna träda i kraft i tid före nästa val till riksdag, kommun- och landstingsfullmäktige år 2022.

Vid årets val förekom även ett antal problem som är specifika för val till Europaparlamentet. Det gällde det bristfälliga informationsutbytet mellan EU-länderna och den specifika frågan om möjligheten att rösta i flera länder om man har dubbla medborgarskap. Det är problem som behöver hanteras gemensamt av EU-länderna inför nästa val till Europaparlamentet.

Överklaganden av valen 2018 och 2019 2

Antal inkomna överklaganden

Under åren 1976–2014 kom det in totalt 505 överklaganden, se nedan. Det var först 2010 som antalet överklaganden ökade på ett sätt som inte hade förekommit tidigare i Valprövningsnämndens historia. Då kom det in 209

² Redogörelsen bygger på information hämtad från Valprövningsnämndens erfarenhetsrapporter efter valen 2018 och 2019. För vidare information se framförallt erfarenhetsrapporten efter de allmänna valen 2018.

överklaganden. I sin erfarenhetsrapport efter valet 2010 noterade nämnden att flera tänkbara orsaker till ökningen hade ventilerats i den allmänna debatten, såsom ovanligt många fel i valförfarandet, stor uppmärksamhet i massmedierna samt små marginaler mellan block och partier i flera valkretsar. Vid valen 2014 mer än halverades antalet överklaganden jämfört med 2010 och uppgick till 96 inkomna överklaganden.

Antalet överklaganden efter de allmänna valen 2018 var det största någonsin, dvs. sedan 1976 när Valprövningsnämnden prövade överklaganden av val för första gången. Nämnden tog emot sammanlagt 723 överklaganden.³ Överklagandena avsåg 24 av 29 valkretsar i riksdagsvalet, 68 av 290 kommuner i kommunfullmäktigevalen och 15 av 21 landsting i landstingsfullmäktigevalen.

Antalet inkomna överklaganden i de allmänna valen, 1976–2018

År	Riksdagen	Kommunfullmäktige	Landstingsfullmäktige	Totalt
1976	1	6	2	9
1979	4	6	0	10
1982	5	6	3	14
1985	5	10	3	18
1988	0	7	1	8
1991	7	9	2	18
1994	8	13	6	27
1998	9	16	7	32
2002	9	16	5	30
2006	5	13	7	25
2010	117	92*		209
2014	19	43	19	81
2018	504	128	91	723

* I antalet 92 ingår de överklaganden som gällde landstingsvalet.

Antalet inkomna överklaganden i Europaparlamentsvalet, 1999–2019

År	EU-parlamentet
1999	1
2004	3
2009	5
2014	15
2019	21

Den övervägande delen av överklagandena efter valen 2018 och 2019 kom in genom nämndens e postbrevlåda, som installerades och togs i bruk i samband med att nämndens webbplats introducerades under våren 2018. För första gången skulle ett överklagande skickas till Valprövningsnämnden och inte som tidigare till beslutsmyndigheten, se 15 kap. 5 § vallagen. I enlighet med

³ Av Valprövningsnämndens verksamhetsberättelse 2018 (2018/19:VPN1) framgår att nämnden tog emot sammanlagt 767 överklaganden under 2018. Av dessa avsåg 44 annat än överklagande av val, t.ex. registrering eller avregistrering av partibeteckning, utseende av ny ledamot eller ersättare i kommunfullmäktige eller deltagande i 2018 års val. Resterande 723 överklaganden avsåg de olika valresultaten.

15 kap. 8 § vallagen lämnades – också för första gången 2018 – information om överklagandena på nämndens nya webbplats. Informationen lades ut den 17 oktober 2018.

Vid sitt sammanträde den 6 februari 2019 avslutade nämnden sin behandling av samtliga de överklaganden som hade kommit in efter valet 2018. Nämnden avslutade sin behandling av samtliga de överklaganden som hade kommit in efter Europaparlamentsvalet 2019 vid sitt sammanträde den 10 juli 2019.

Inkomna skrivelser och upprop vid valet 2018

Förutom det stora antalet överklaganden fick Valprövningsnämnden under 2018 även ta emot ett ovanligt stort antal skrivelser, 63 stycken, från olika personer. Skrivelserna innehöll påståenden och frågor av olika slag, bl.a. om

- påståenden om valfusk (som inte hade bedömts vara ett överklagande)
- synpunkter på valets genomförande
- synpunkter på valets utfall
- förslag på förbättringar.

Samtliga skrivelser föredrogs i nämnden och besvarades därefter av kansliet. I samtliga fall beslutade nämnden att inte vidta någon ytterligare åtgärd.

Nämnden mottog förutom dessa skrivelser ett upprop, Rädda Sverige, från ca 1 100 personer och två namninsamlingar, Vi kräver nyval med drygt 9 000 namnunderskrifter och Vi vill ha nyval med ca 8 000 namnunderskrifter. Både uppropet och namninsamlingarna föredrogs i nämnden och lämnades utan vidare åtgärd.

Riksrevisionens rapport

Riksrevisionen beslutade den 19 november 2019 rapporten Valförfarandet – valhemlighet, träffsäkerhet och godtagbar tid (RiR 2019:35).

I rapporten har Riksrevisionen granskat regeringens och de statliga valmyndigheternas arbete med att genomföra val. Granskningen har fokuserat på tre väsentliga aspekter av valförfarandet, nämligen skyddet av valhemligheten, träffsäkerheten i de preliminära valresultaten och den tid som det tar att genomföra sammanräkningen. Den övergripande slutsatsen i rapporten är att arbetet i huvudsak är ändamålsenligt utformat, men att det finns utrymme för förbättringar i syfte att öka ändamålsenligheten i arbetet med att genomföra val.

Av rapporten framgår att valhemligheten enligt väljarna skyddas väl i vallokalerna, särskilt med den nya avskärmningen av valedlarna. Samtidigt orsakar avskärmningarna en rad problem i vallokalerna med betydande risker för valdeltagandet framöver.

Riksrevisionen bedömer att de preliminära valresultaten är rimligt träffsäkra i förhållande till det slutliga valresultatet. Samtidigt finns det utrymme att ytterligare öka träffsäkerheten i dessa. Skillnaden mellan de

preliminära och de slutliga valresultaten har ökat i de senaste valen. Utvecklingen går därmed åt motsatt håll jämfört med lagstiftarens intention, men enligt Riksrevisionens bedömning inte i någon alarmerande takt.

Granskningen visar också att valresultaten blir klara inom de tidsgränser som riksdagen har bedömt som rimliga. Länsstyrelsernas arbete med att slutligt räkna rösterna och protokollföra resultatet tar emellertid allt längre tid. Riksrevisionens bedömning är att trenden är så pass svag att den inte medför någon större risk för att tidsgränserna för när valresultaten behöver vara klara skulle överträdas.

Många av de problem som har iakttagits i samband med granskningen kan, enligt Riksrevisionen, kopplas till det svenska systemet för valsedlar. Trots att valsedelssystemet inte har varit fokus för granskningen har Riksrevisionen gjort flera iakttagelser om det.

Mot bakgrund av de iakttagelser som har gjorts i granskningen rekommenderar Riksrevisionen regeringen följande:

- Ge Valmyndigheten i uppdrag att bereda möjlighet för samverkan mellan Valmyndigheten, länsstyrelserna och de kommunala valnämnderna.
- Se över Valmyndighetens roll och ansvar. Översynen bör innefatta frågan om Valmyndigheten ska ges möjlighet att meddela riktlinjer till länsstyrelser och kommunala valnämnder.
- Ta ställning till huruvida det är önskvärt att öka andelen förtidsröster som räknas på valnatten.
- Ta initiativ till en bred översyn av valsedelssystemet i syfte att avgöra hur ett alternativt valsedelssystem skulle kunna utformas inför kommande val i Sverige.

Regeringens skrivelse

Regeringen beslutade den 26 mars 2020 skrivelsen Riksrevisionens rapport om valförfarandet (skr. 2019/20:141). I skrivelsen välkomnar regeringen Riksrevisionens granskning och instämmer delvis i de rekommendationer som syftar till att underlätta det lokala arbetet med att genomföra val. Regeringen anser dock inte att det finns tillräckliga skäl för att ta initiativ till en bredare översyn av valsedelssystemet. Däremot anser regeringen att det finns anledning att utreda behovet av mindre förändringar inom ramen för det nuvarande systemet och har därför beslutat att ge en parlamentariskt sammansatt kommitté i uppdrag att utreda delar av valsystemet. Regeringen bedömer vidare att det i nuläget inte finns skäl att öka andelen förtidsröster som hanteras i vallokaler.

När det gäller granskningen av valhemligheten är det enligt regeringen av stort värde att Riksrevisionen genomförde undersökningar med väljare i samband med valet till Europaparlamentet 2019, då den nya regeringen med krav på avskärmning av den plats där valsedlarna läggs ut tillämpades för första gången. Regeringen instämmer i Riksrevisionens bedömning att reformen med avskärmningar av valsedelställen innebär att valhemligheten

nu skyddas bättre än tidigare. Som Riksrevisionen pekar på finns samtidigt anledning att vara uppmärksam på att genomströmningen av väljare med stor säkerhet kommer att bli betydligt större i de kommande allmänna valen och därmed även ställa större krav på valadministrationen för att undvika köbildning som kan påverka väljarnas deltagande i valen. Det finns därför enligt regeringen anledning att understryka vikten av att valadministrationen på lokal nivå noga planerar för detta i kommande val.

Regeringen delar inte Riksrevisionens uppfattning att det finns tillräckliga skäl för att ta initiativ till att göra en bred översyn av valsedelssystemet för att bedöma hur ett alternativt valsedelssystem skulle kunna utformas i framtiden. Det svenska valsystemet bygger på långvariga traditioner. Det är ett system som väljarna och de politiska partierna känner igen, vilket är viktigt att värna. Det har anpassats bl.a. till de behov som finns för att tillgodose partiernas önskemål om att kunna göra det tydligt för väljare vilka kandidater som ställer upp i valet, för att ge utrymme att utforma olika listtyper för olika väljargrupper och för att kunna göra personvalet mera tillgängligt och jämligt för alla kandidater och väljare. Formerna för hur valet med olika valsedlar går till påverkar också bl.a. i vilken ordning ersättare utses efter en avgången ledamot, s.k. listtrohet. Det finns vidare en långvarig tradition av att inte göra några betydande förändringar av valsystemet utan en bred parlamentarisk förankring. Regeringen ifrågasätter inte att utformningen av regeringen om valsedlar har en inverkan på förutsättningarna i arbetet med att säkerställa valhemligheten men är inte beredd att ta initiativ till en sådan betydande förändring av systemet. Det finns däremot anledning att utreda behovet av mindre förändringar inom ramen för det nuvarande systemet i syfte att säkerställa bättre villkor för att effektivt kunna motverka risken för manipulationer i val, menar regeringen.

När det gäller granskningen av de preliminära valresultatens träffsäkerhet instämmer regeringen i Riksrevisionens övergripande bedömning att de är rimligt träffsäkra i förhållande till det slutliga valresultatet. Som Riksrevisionen framhåller avser kravet på tillförlitlighet i valresultatet i första hand det slutliga valresultatet, och då i betydelsen att rösterna ska ha räknats på ett så betryggande sätt att det går att lita på resultatet. För väljarnas förtroende för valförloppet och med beaktande av den betydelse som valresultatet har för det arbete som tar vid efter valet för att forma en regering eller politiska koalitioner i de beslutande församlingarna är det av stor vikt att det preliminära resultat som presenteras på valnatten inte förändras i alltför hög grad. Även om Riksrevisionens granskning visat att de preliminära valresultaten blivit något osäkrare, anser regeringen i likhet med Riksrevisionen att utvecklingen inte är alarmerande i detta hänseende. Som Riksrevisionen framhåller skulle en ökning av andelen förtidsröster som behöver hanteras i vallokaler innebära ett ökat tryck på röstmottagarna i valdistrikten som redan är stort. En ökning av andelen förtidsröster som hanteras i vallokaler skulle kunna leda till att det tar längre tid att genomföra rösträkningen i dessa eller att betydande resurser skulle behöva tillföras för att

klara det ökade trycket med bibehållen säkerhet. I detta sammanhang bör det även beaktas att reformer nyligen har genomförts som ställer ökade krav på röstmottagarna i fråga om att säkerställa ordningen och motverka risken för manipulationer i anslutning till de avskärmade valedelsställen. Mot den bakgrunden, och med beaktande av att säkerheten vid rösträkningen i vallokalerna alltid måste sättas i det främsta rummet, är det enligt regeringen i nuläget inte motiverat att höja ambitionsnivån i fråga om hur stor andel av förtidsrösterna som bör räknas i vallokalerna.

Regeringen instämmer slutligen i Riksrevisionens bedömning att de statliga myndigheternas arbete med att genomföra val innebär att de slutliga valresultaten blir klara i godtagbar tid. Inte heller regeringen ser någon större risk för att tidsgränserna för när valresultaten senast behöver vara klara ska överskridas. Som Riksrevisionen framhåller är det dock viktigt att arbetet hos länsstyrelserna kan pågå utan större problem eller avbrott. Det är därför positivt att de flesta länsstyrelserna enligt granskningen bedriver ett uppföljningsarbete som bl.a. innefattar åtgärder för att förkorta den tid som det tar för att genomföra den slutliga sammanräkningen.

Kommittédirektiv: Stärkt skydd mot manipulationer av valsystemet

Regeringen beslutade den 26 mars 2020 att en parlamentariskt sammansatt kommitté ska göra en översyn av och överväga förändringar i delar av valsystemet (dir. 2020:30). Uppdraget ska redovisas senast den 15 oktober 2021.

Enligt direktiven ska kommittén bl.a.

- analysera behovet av ett utpekat ansvar för samordning av säkerhetsfrågor vid val samt behovet av ett system för rapportering av incidenter vid röstmottagning i syfte att stärka allmänhetens tilltro till valsystemet
- bedöma om skyddet mot olika former av påverkan på väljarna vid röstningen är tillräckligt eller om det kan stärkas och särskilt föreslå metoder för att motverka förekomsten av s.k. familjeröstning
- utvärdera reformen med avskärmning av valedelsställ
- föreslå åtgärder som kan förbättra möjligheten för väljargrupper med svårighet att med nuvarande röstningsförfarande utnyttja sin rösträtt
- på samtliga områden lämna de författningsförslag eller andra förslag på åtgärder som kommittén bedömer är motiverade.

När det gäller frågan om ett samordningsansvar för säkerhetsfrågor i valadministrationen och rapportering av incidenter anförs i direktiven att inför valen 2018 aktualiserades risker för informationspåverkan och hot mot valens genomförande på ett sätt som inte tidigare hade identifierats. Enligt Valmyndigheten handlade de största riskerna om felaktig information om och direkta hot mot valens genomförande. Enligt myndigheten rörde det sig även om risker förknippade med antagonister som ville försöka undergräva

förtroendet för valsystemet, för valens genomförande och i förlängningen för den svenska demokratin. Enligt Säkerhetspolisen förekom inte några omfattande påverkanskampanjer från främmande makt för att påverka valen, men risken för påverkan i framtiden förutses finnas kvar.

Vidare anförs i direktiven att det under röstningsperioden identifierades försök till bl.a. sabotage genom stöld av valedlar och felaktiga rykten om att valedlar hade stulits trots att de inte försvunnit. Försök att påverka synen på det svenska valsystemet negativt förekom även genom diskussioner på sociala medier och upprop på internet med namnunderskrifter om valfusk.

Valmyndigheten har pekat på att det nuvarande valsystemet inte har någon myndighet med ett övergripande och sammanhållande ansvar för säkerhetsfrågorna inom valadministrationen. Kommittén ska därför ta ställning till om en ordning med ett utpekat ansvar för samordning av säkerhetsfrågor i valadministrationen bör inrättas och vilka resurser som i så fall bör tillföras den myndighet som eventuellt föreslås få detta ansvar.

När det gäller en rutin för incidentrapportering anförs i direktiven att Valmyndigheten under förtidsröstningsperioden fick många frågor från medierna och allmänheten om påstådda och faktiska incidenter samt om avsaknaden av en samlad incidentrapportering inom valadministrationen. Enligt Valmyndigheten skulle en samlad incidentrapportering kunna införas för att underlätta för myndigheten att skilja rykten från fakta och därigenom också få en samlad nationell lägesbild, vilket bl.a. skulle kunna användas av Valmyndigheten för att besvara frågor från medierna och dementera felaktiga rykten. Säkerhetshotande aktiviteter och händelser som rör Sveriges säkerhet ska enligt säkerhetsskyddslagen (2018:585) alltid rapporteras till Säkerhetspolisen. Vidare anförs att frågan om att inrätta en incidentrapportering tidigare har övervägts av 2015 års vallagsutredning (Ju 2015:12). Regeringen såg vid det tillfället inte behov av att i lag reglera eller på något annat sätt precisera formerna för incidentrapportering men skulle fortsatt överväga frågan (prop. 2017/18:38 s. 66). Erfarenheterna från valen 2018 visar enligt direktiven att antalet klagomål har ökat stort och att karaktären hos dessa har förändrats. Denna utveckling sätter frågan om behovet av att reglera formerna för incidentrapportering och samordning av incidentrapportering i nytt ljus och motiverar enligt regeringen att frågan övervägs på nytt. Kommittén ska därför ta ställning till om en rutin för samordning och rapportering av incidenter i samband med val bör införas.

I fråga om valobservatörers status anförs i direktiven att den inte är uttryckligen reglerad i svensk rätt. Erfarenheter från de senaste valobservationerna, där t.ex. observatörer har behövt visa legitimation innan de har getts tillträde till vallokaler, visar att det finns skäl att överväga behovet av en uttrycklig reglering och ackreditering för valobservatörer. Kommittén ska därför utreda behovet av att införa särskilda regler och ackreditering för valobservatörer.

När det gäller frågan om otillbörlig påverkan på väljarna vid röstningen anförs i direktiven att det i vallagen finns bestämmelser som syftar till att

skydda rätten till fria och hemliga val, t.ex. ett förbud mot propaganda och annat som syftar till att påverka eller hindra väljarna i deras val på röstmottagningsställen och i utrymmen intill dessa. Dessutom är det brottsligt med otillbörligt verkande vid röstning. Vidare anføres att det har framkommit i en enkätundersökning från Valmyndigheten att en sjättedel av de kommuner som svarade på enkäten hade haft problem med försök till sabotage, ordningsstörningar eller andra hot mot röstmottagare eller genomförandet av valen eller tilltron till valresultatet. I syfte att stärka skyddet och säkerställa att det upprätthålls i praktiken bör valsystemets motståndskraft mot olika former av påverkan vid röstning analyseras. Kommittén ska därför bedöma om skyddet mot olika former av påverkan på väljarna vid röstningen är tillräckligt eller om det kan stärkas samt analysera behovet av att utvidga möjligheterna att upprätthålla ordningen och säkerheten i och kring röstmottagningsställena.

I fråga om familjeröstning anføres i direktiven att av vallagen följer att varje väljare ska göra i ordning sina röster bakom en valskärm och därefter lämna valkuverten till röstmottagarna. Att två eller flera personer samtidigt ställer sig bakom valskärmen och tillsammans gör i ordning sina valkuvert eller diskuterar sina val är inte tillåtet (förbudet mot s.k. familjeröstning). Det gäller oavsett vilken relation personerna har till varandra, dvs. alla tillfällen när fler än en person befinner sig tillsammans bakom valskärmen. Vidare anføres att det i rapporter som har publicerats av Swedish International Liberal Centers (SILC) och Democracy Volunteers efter de två senaste nationella allmänna valen redovisas observationer som tyder på att familjeröstning, trots förbudet, är relativt vanligt förekommande i Sverige. I rapporterna tecknas bilden av att fenomenet i en del fall framstod som normaliserat och inte möttes av protester från röstmottagarnas sida. I syfte att säkerställa att förbudet mot familjeröstning upprätthålls i praktiken bör kommittén ges i uppdrag att föreslå metoder för att motverka förekomsten av familjeröstning. Kommittén ska därför föreslå metoder eller åtgärder som kan bidra till att bättre motverka förekomsten av familjeröstning.

Vidare anføres i direktiven att regeringen i propositionen Stärkt skydd för valhemligheten (prop. 2017/18:286) föreslog ändringar i vallagen med innebörden bl.a. att den plats i, eller i anslutning till, en val- eller röstningslokal där valedlar läggs ut ska vara avskärmad från insyn från andra väljare (8 kap. 2 § vallagen) för att stärka skyddet för valhemligheten och därmed även minska risken för att väljarna utsätts för otillbörlig påverkan i samband med röstningen. Riksdagen ställde sig bakom förslagen (bet. 2018/19:KU12, rskr. 2018/19:35). Det nya förfarandet med avskärmningar av valedelställen tillämpades för första gången vid valet till Europaparlamentet den 26 maj 2019. För att säkerställa valadministrationens förmåga att motverka sabotage och manipulation av valedlar efter införandet av de nya kraven bör enligt regeringen tillämpningen av det nya förfarandet utvärderas. Kommittén ska därför utvärdera reformen med avskärmningar av valedelställen och analysera behovet av åtgärder för att ytterligare minska riskerna för manipulationer av valsystemet.

I direktiven anförts att Valmyndigheten har uppmärksammat att personer med synnedsättning inte kan personrösta utan hjälp. I direktiven hänvisas också till ett tillkännagivande från riksdagen, som redovisas nedan. Den grundläggande principen om valhemlighet omfattar alla delar av röstningsförfarandet. Den nuvarande ordningen tillgodoser enligt direktiven inte fullt ut dessa rättigheter för väljare som på grund av synnedsättning inte själva kan göra i ordning sina röster. Kommittén ska därför överväga och lämna förslag till åtgärder som kan bidra till att personer med synnedsättning ska kunna personrösta utan att tvingas röja valhemligheten för någon.

När det gäller väljargrupper som av skilda anledningar kan ha svårighet att utnyttja sin rösträtt anförts i direktiven att den demokratiska rätten att rösta i val till riksdagen gäller lika för alla myndiga svenska medborgare som någon gång varit bosatta i landet. Det är enligt direktiven en given utgångspunkt att alla väljare, dvs. även de som t.ex. på grund av sjukdom, funktionsnedsättning eller ålder har svårt att utnyttja sin rösträtt därmed ska ges så jämbördiga förutsättningar som möjligt att utnyttja den rätten. Kommittén ska därför överväga och lämna förslag till åtgärder som kan förbättra möjligheten för väljargrupper som har svårt att utnyttja sin rösträtt.

I direktiven anförts vidare att 2014 års Demokratiutredning (Ju 2014:19) i sitt betänkande Låt fler forma framtiden! (SOU 2016:5 s. 149–150) har uppmärksammat att valdeltagandet bland utlandssvenskar är särskilt lågt. Riksdagen har i ett tillkännagivande till regeringen ställt sig bakom det som konstitutionsutskottet har anført om åtgärder för att öka valdeltagandet bland utlandssvenskar, vilket redovisas nedan. Enligt tillkännagivandet bör regeringen bl.a. utreda om det borde bli möjligt för utlandssvenskar att under vissa förutsättningar kunna brevrösta även från Sverige. Genom uppdraget till kommittén anser regeringen att tillkännagivandet såvitt avser möjligheten för utlandssvenskar att under vissa förutsättningar kunna brevrösta även från Sverige är tillgodosett. Kommittén ska överväga och lämna förslag till åtgärder som kan bidra till att förenkla för utlandssvenskar att delta i riksdagsval och val till Europaparlamentet och därmed även öka valdeltagandet bland utlandssvenskar. Dessutom ska kommittén särskilt analysera och ta ställning till om det är lämpligt att göra det möjligt för utlandssvenskar att under vissa förutsättningar brevrösta även från Sverige eller om andra åtgärder bättre kan stärka utlandssvenskars deltagande och samtidigt upprätthålla skyddet för valhemligheten.

Aktuella tillkännagivanden från konstitutionsutskottet

När det gäller valfrågor finns två ej slutbehandlade tillkännagivanden från utskottet (bet. 2018/19:KU21). Se även kommittédirektiven ovan.

Våren 2016 föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen om valhemlighet för synskadades personröster (bet. 2015/16:KU14). Utskottet ansåg att ett problem var att personer med synnedsättning inte kunde rösta i vallokalerna utan hjälp. För att dessa personer ska kunna personrösta på en

kandidat måste de be om hjälp med att markera sitt val på valsedeln. Därmed tvingas de röja sin valhemlighet för den som hjälper till, låt vara att röstmottagare har tystnadsplikt. Detta förhållande borde enligt utskottet ändras så att personer med synnedsättning ska kunna personrösta utan att tvingas röja valhemligheten för någon. Ambitionen borde vara att en fullgod lösning ska finnas på plats så snart som möjligt, dock senast inför 2022 års allmänna val. Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag (rskr. 2015/16:205).

I Riksdagens skrivelser till regeringen – åtgärder under 2018 (skr. 2018/19:75) angav regeringen att dess avsikt var att så snart som möjligt under 2019 tillsätta en utredning som bl.a. skulle ges i uppdrag att utreda hur personer med synnedsättning kan ges förutsättningar att personrösta utan att tvingas röja valhemligheten för någon.

Våren 2017 föreslog utskottet ett tillkännagivande om åtgärder för att öka valdeltagandet bland utlandssvenskar (bet. 2016/17:KU22). Utskottet anförde att en ökad tillgänglighet i form av ändrade öppettider sannolikt skulle leda till ett högre valdeltagande. Öppettiderna för röstning på svenska ambassader och konsulat, inte minst vad gäller öppethållande på kvällar och helger, borde därför inför kommande val förbättras. Ett högt valdeltagande bland utlandssvenskar borde enligt utskottet vara en prioriterad uppgift för utlandsmyndigheterna. Vidare borde utlandssvenskar ges bättre information om reglerna för att rösta, bl.a. om att en utlandssvensk efter tio år behöver anmäla sig för att finnas kvar i röstlängden. Dessutom anförde utskottet att det för att en utlandssvensk ska kunna rösta i Sverige krävs ett dubblettröstkort. Det går inte att brevrösta från Sverige. Snäva tidsramar kan försvåra för utlandssvenskar som vill rösta men som reser till Sverige innan brevröstningsmaterial finns tillgängligt. Det fanns därför enligt utskottet skäl att utreda huruvida det borde bli möjligt för utlandssvenskar att under vissa förutsättningar kunna brevrösta även från Sverige. Riksdagen röstade i enlighet med utskottets förslag (rskr. 2016/17:200–201).

I Riksdagens skrivelser till regeringen – åtgärder under 2018 (skr. 2018/19:75) angav regeringen att frågan om att utreda huruvida det bör vara möjligt för utlandssvenskar att under vissa förutsättningar kunna brevrösta från Sverige bereds inom Regeringskansliet. Vidare angavs att regeringens avsikt var att under 2019 tillsätta en utredning med uppdrag att överväga den fråga som tillkännagivandet avsåg.

Gällande ordning⁴

Överklagande av beslut i samband med val

Valprövningsnämnden inrättades i samband med 1974 års grundlagsreform. Ledamöter och ersättare i nämnden valdes av riksdagen första gången den 13

⁴ Avsnittet om gällande ordning bygger till stora delar på redogörelsen för framförallt vallagen och praxis från Valprövningsnämnden i Valrätt – En introduktion till den rättsliga regleringen av de allmänna valen, Svante O. Johansson, 2018.

mars 1974 (prot. 1974:35). Nämnden övertog då Regeringsrättens uppgift att pröva överklaganden som rör allmänna val m.m.

Grundläggande bestämmelser om Valprovsnämnden finns i regeringsformen (RF), riksdagsordningen (RO) – när det gäller val inom riksdagen – samt kommunallagen (2017:725). De bestämmelser som primärt reglerar nämndens organisation och verksamhet finns i 14 och 15 kap. vallagen (2005:837). De materiella reglerna i olika frågor som rör allmänna val är i allt väsentligt samlade i vallagen.

Valprovsnämndens organisation

De bestämmelser som i första hand reglerar Valprovsnämndens organisation och verksamhet återfinns i 14 och 15 kap. vallagen. Till dessa bestämmelser ansluter andra föreskrifter som rör val inom riksdagen och övriga ärenden som har lagts på nämnden. I lagen (2012:880) med instruktion för Valprovsnämnden finns ett antal bestämmelser om bl.a. arbetsordning och ersättningsfrågor. Sedan den 15 april 2013 finns dessutom en arbetsordning för nämnden med bestämmelser om bl.a. delegering av beslutanderätt. Nämnden har ställning som förvaltningsmyndighet i regeringsformens mening, och förvaltningslagen (2017:900) är tillämplig på handläggningen av ärenden hos nämnden om inte annat anges i vallagen.

Valprovsnämnden består av en ordförande, som ska vara eller ha varit ordinarie domare och som inte får tillhöra riksdagen, och sex andra ledamöter. Ledamöterna väljs efter varje ordinarie riksdagsval, så snart valet har vunnit laga kraft, för tiden till dess att ett nytt val till nämnden har ägt rum. Ordföranden väljs särskilt (3 kap. 12 § RF). För ordföranden utses en ersättare i samma ordning och under samma villkor som gäller för valet av ordförande (13 kap. 13 § RO). Övriga sex ledamöter i nämnden utses enligt de regler som gäller för riksdagens organ i allmänhet. För de sex ledamöterna ska lika många suppleanter utses.

För nämnden gäller vissa tjänstgöringsperioder. Överklaganden av riksdagsval prövas av den valprovsnämnd som har utsetts av den gamla riksdagen (3 kap. 12 § RF). Detsamma gäller de kommunalval som förrättas samtidigt som ordinarie riksdagsval (15 kap. 11 § vallagen). En ny valprovsnämnd ska emellertid väljas efter ordinarie riksdagsval, så snart detta har vunnit laga kraft. Denna nämnd väljs för tiden till dess att ett nytt val till nämnden har ägt rum. En praktisk konsekvens av denna ordning är att Valprovsnämnden under en tid existerar i två olika sammansättningar.

Till Valprovsnämnden är det knutet ett kansli som företräds av en kanslichef. Vid kansliet finns också föredragande och sekreterare.

Beslut som kan överklagas

De olika valmyndigheterna fattar med grund i vallagen beslut i en rad olika administrativa valärenden. En del av dessa kan överklagas särskilt, dvs. utan

samband med att valet överklagas. Dessa beslut kan benämnas valadministrativa besvär.

Valadministrativa besvär

Det är numera ett större antal ärenden som kan överklagas som valadministrativa besvär (se 15 kap. vallagen), däribland

- valkretsbesvär (beslut om valkretsindelning)
- röstlängdsbesvär (beslut om rättelse i röstlängd)
- registrerings- eller anmälningsbesvär (beslut om registrering av parti-beteckning och anmälan av kandidater)
- valedelsbesvär (beslut om beställning av valedlar).

Valbesvär

Överklagan av Valmyndighetens och länsstyrelsens beslut om att fastställa utgången av val till riksdagen, val till landstings- och kommunfullmäktige samt val till Europaparlamentet utgör s.k. valbesvär.

Det kan även förekomma förberedande beslut eller åtgärder som har fattats innan valet har fastställts. Exempel på sådana beslut kan vara beslut om tider för valets förrättande, prövning av bud- och brevröster samt förtidsröster eller beslut om ogiltighet av valedel. Dessa kan endast överklagas genom ett överklagande av valets utgång.

Klagorätt och överklagandet

För att få klaga på beslut som har fattats med stöd av vallagen krävs att man har klagorätt. Inom vallagstiftningen regleras klagorätten endast när det gäller valbesvären. I övrigt följer klagorätten de allmänna reglerna för förvaltningsbesvär.

Den person som vill överklaga måste ha rösträtt i det val som överklagandet gäller. Saknas rösträtt kan personen heller inte ha klagorätt. Det är i allmänhet rösträtten enligt röstlängden som är avgörande (15 kap. 4 § vallagen).

När det gäller valadministrativa besvärsärenden, vilka behandlas som förvaltningsbesvär, måste beslutet angå den som överklagar (42 § förvaltningslagen).

Det ställs i vallagen inga formella krav på överklagandet. De allmänna förvaltningsrättsliga reglerna är då tillämpliga, och dessa är relativt sparsamma. Enligt 43 § förvaltningslagen anges dock att överklagandet ska vara skriftligt. I överklagandet ska den som överklagar vidare ange vilket beslut som överklagas och på vilket sätt han eller hon vill att beslutet ska ändras. Det måste med andra ord finnas ett yrkande som ska ställas i förhållande till ett fattat beslut. Vidare gäller de allmänna reglerna om en

förvaltningsmyndighets utredningsskyldighet i fråga om vad som egentligen görs gällande som fel eller avvikelse. 5

Före 2018 års val gällde att beslutsmyndigheten – i samband med att myndigheten överlämnade överklagandet till Valprövningsnämnden – skyndsamt skulle yttra sig till nämnden över ett överklagande av ett beslut att fastställa utgången av ett val. Bestämmelsen som fanns i 15 kap. 9 § vallagen togs emellertid bort i samband med ändringar i vallagen i syfte att möjliggöra snabbare omval (prop. 2017/18:38 Snabbare omval, bet. 2017/18:KU18, rskr. 2017/18:139). De nya reglerna som innebär att överklaganden ska skickas direkt till Valprövningsnämnden trädde i kraft den 1 mars 2018 och tillämpades första gången inför och vid de allmänna valen 2018.

Klagotid

När det gäller valbesvär finns i 15 kap. 6 § 5 angivet en tidigaste dag och en senaste dag då överklaganden får göras. Den tidigaste dag som valutgången kan överklagas är dagen efter valdagen. Valutgången kan överklagas senast tio dagar efter att valet har avslutats.

Besvärsprövningen

Valadministrativa besvär prövas som vanliga förvaltningsbesvär. Valbesvär är dessutom kassatoriska i den meningen att de, i fall där det finns en besvärgrund, enbart kan utmynna i att valet upphävs i den omfattning som behövs.

För att ett yrkande om att val upphävs ska nå framgång ska två besvärsgrunder vara uppfyllda. När det gäller den första ska Valprövningsnämnden enligt 15 kap. 13 § vallagen upphäva ett val i den omfattning som det behövs och besluta om omval i den berörda valkretsen

1. om det vid förberedande och genomförande av valet som en myndighet svarar för har förekommit någon avvikelse från föreskriven ordning, eller
2. om någon har hindrat röstningen, förvanskat lämnade röster eller otillbörligen verkat vid valet på något annat sätt.

I fråga om den andra besvärsgrunder ska en rättelse bara göras om det med fog kan antas att det som har förekommit har inverkat på valutgången.

Formella krav på överklaganden

Bakgrund

I vallagen ställs inte några formella krav på överklaganden. Inte heller i förarbetena till grundlagsreformen, genom vilken Valprövningsnämnden tog

⁵ Bestämmelser om formella krav på överklaganden finns också i 3 § förvaltningsprocesslagen (1971:291). Enligt 3 § ska ett överklagande från en enskild bl.a. innehålla uppgift om hans eller hennes: personnummer, postadress, telefonnummer och e-postadress.

över den tidigare Regeringsrättens roll vid överklagande av val, förs direkta diskussioner om formella krav på överklaganden.

I arbetet med den slutliga grundlagsreformen (SOU 1972:15 s. 129–130, prop. 1973:90 s. 253–254 f.) framhölls dock att utredningens förslag om ett snabbare valgenomslag ställde stora krav på valprövningsprocessens snabbhet och ansågs dessutom göra det önskvärt att förordnanden om omval blev förhållandevis sällsynta. En faktor av vikt var här också att det riksproportionella valsystemet ansågs leda till ett ökat antal överklaganden. För att möta dessa svårigheter gick lagstiftaren fram på två sätt. Dels föreslogs att en bestämmelse skulle införas i vallagen med innebörden att konstaterade fel i samband med val inte skulle leda till omval om det var osannolikt att felet hade inverkat på valresultatet. Dels föreslogs att prövningen av valbesvär skulle flyttas från Regeringsrätten till en särskild nämnd för att få en effektivare och friare behandling.

Valprövningsnämndens erfarenhetsrapport

I sin erfarenhetsrapport efter valen 2018 lyfter Valprövningsnämnden fram frågan om vilka krav som bör ställas på ett överklagande och gör följande bedömning (s. 16–17):

Nämnden konstaterar att det i vallagen inte ställs några formella krav på ett överklagande. De allmänna förvaltningsrättsliga reglerna blir då tillämpliga. Dessa är emellertid relativt sparsamma. I 43 § förvaltningslagen anges dock att överklagandet ska vara skriftligt. I överklagandet ska den som överklagar vidare ange vilket beslut som överklagas och på vilket sätt han eller hon vill att beslutet ska ändras.

Som nämnden tidigare konstaterat var ett stort antal av de inkomna överklagandena mycket allmänt hållna och saknade i många fall uppgifter om både klagandens namn och vilket eller vilka val som överklagades.

Med hänsyn till den extremt stora mängden överklaganden valde nämnden, som ovan nämnts, på ett tidigt stadium – i stället för att skicka ut hundratals förelägganden till de klagande – att göra en generös tolkning när det gällde frågan om vilket eller vilka val som överklagades. I de fall ett överklagande inte klart angav vilket eller vilka val som avsågs gjorde nämnden därför bedömningen att samtliga tre val omfattades av överklagandet. I dessa fall prövades således de anförda felaktigheterna flera gånger.

Även när det gäller de åberopade grunderna i de olika överklagandena har nämnden i den uppkomna situationen gjort en generös bedömning och behandlat även undermåligt motiverade överklaganden i sak.

För att talerätten ska kunna bedömas anser nämnden att ett överklagande åtminstone bör innehålla uppgifter om klagandens namn och postadress.

Nämnden anser att frågan om vilka krav som bör ställas på ett överklagande bör ses över.

Valmyndighetens erfarenhetsrapport

I sin erfarenhetsrapport efter valen 2018 föreslår Valmyndigheten att överklagandeprocessen ska ses över (s. 47 f.):

Detta val var det första valet när överklaganden av valresultatet har gått direkt till Valprövningsnämnden. Valmyndighetens beslut att fastställa utgången av valet till riksdagen föranledde en stor mängd överklaganden. Antalet överklaganden var totalt cirka 767 varav cirka 490 gällde riksdagsvalet. Till detta kommer en namninsamling med ca 9 000 underskrifter som lämnats in till Valprövningsnämnden och ett uppdrag som kommit in i form av ca 1 100 mejl. Det är en enorm ökning jämfört med 2014 då det var 19 överklaganden av riksdagsvalet. Motsvarande antal överklaganden för 2010 respektive 2006 var 120 respektive 5.

På uppdrag av Valprövningsnämnden har Valmyndigheten yttrat sig över 40 överklaganden. Valmyndigheten har också överlämnat ca 25 felsända överklaganden till Valprövningsnämnden samt ca 280 överklaganden som ingick i ett automatgenererat uppdrag om omval.

Generellt om överklagandeprocessen kan sägas att det har varit många överklaganden som liknar allmänna klagomål och missnöje med valutgången, snarare än konkreta händelser. Ett flertal överklaganden inleds med att klaganden läst något på Facebook eller i någon tidning. Mycket är klagomål över iakttagelser i röstnings- och vallokaler, snarare än överklaganden av valresultatet. Valmyndigheten tror att det går att effektivisera processen, så att det blir tydligare både för väljare vad som gäller och effektivare för valmyndigheterna. Nu har det som vid tidigare val varit ett klagomål som hanterats av kommunen blivit ett överklagande till Valprövningsnämnden istället. Valmyndigheten föreslår att det läggs ett uppdrag till Valmyndigheten att, i samråd med Valprövningsnämnden och SKL, rapportera förslag på effektiviseringar till regeringen.

Överväganden och förslag

Under de allmänna valen 2018 och Europaparlamentsvalet 2019 var intresset för valen stort ifrån medier och allmänhet. Det tog sig bl.a. uttryck i ett ökat antal inkomna frågor till Valmyndigheten och överklaganden till Valprövningsnämnden. I sina erfarenhetsrapporter konstaterar Valmyndigheten att valen har genomförts på ett korrekt, effektivt och rättssäkert sätt samt att det inte förekom ett större antal fel än vid tidigare val.

Antalet överklaganden efter de allmänna valen 2018 var det största i Valprövningsnämndens historia. Vid valen 2010 hade antalet överklaganden som inkom till nämnden ökat från tidigare som mest ett trettio till över 200. Vid de allmänna valen 2018 mer än tredubblades överklagandena till strax över 700.

En relativt stor del av överklagandena som inkom till Valprövningsnämnden var mycket allmänt hållna. Det rörde sig t.ex. om påståenden om valfusk och att Valmyndighetens webbplats hade legat nere under rösträkningen. Dessa allmänt hållna överklaganden avslogs samlat i ett antal beslut, men bidrog tillsammans med att många överklaganden saknade uppgifter om bl.a. vilket val som överklagades till en ökad arbetsbelastning för nämnden.

Uppföljningsgruppen vill framhålla vikten av att överklaganden kan behandlas effektivt som ett led i att hantera en ökad ärendetillströmning. Samtidigt är vissa formella krav på överklaganden nödvändiga att upprätthålla. Gruppen anser inte att det ökade antalet överklaganden ska hanteras genom en

begränsning av möjligheten att överklaga val. Den ökade ärendetillströmningen bör i första hand mötas med ökade resurser och informationsinsatser. En av grundtankarna bakom införandet av Valprövningsnämnden var just att en mer effektiv organisation kunde möta vad man trodde skulle bli en ökad mängd överklaganden efter införandet av det nya valsystemet.

Valprövningsnämnden har framhållit i sin erfarenhetsrapport att för att talerätten ska kunna bedömas bör ett överklagande åtminstone innehålla uppgifter om klagandens namn och postadress. En sådan förändring kan inte bedömas på något fundamentalt sätt begränsa möjligheten till att överklaga val.

Mycket kan göras för att underlätta för väljare när det gäller hur de kan delge sina synpunkter eller observationer på genomförandet av ett val eller överklaga ett valresultat. Det är inte säkert att det är självklart för väljaren om de t.ex. ska vända sig till valnämnden, Valmyndigheten eller Valprövningsnämnden. Kontinuerliga informationsinsatser spelar en viktig roll, särskilt med tanke på att det går lång tid mellan val.

Vid sidan av de allmänt hållna överklagandena återfinns ett antal kategorier av överklaganden som var överrepresenterade i samband med de allmänna valen 2018. Det rör sig om överklaganden om bl.a. skyddande av valhemligheten, saknade valsedlar på röstmottagningsställen och synpunkter på röstnings-förfarandet i eller utanför vallokalen. Det kan noteras att inslag i valsystemet kan ha haft en påverkan på antalet och typen av överklaganden samt att flera instanser har förordat en översyn av valsystemet när det gäller t.ex. valsedelssystemet och valadministrationens organisation.

Rapportering av incidenter och klagomål

Bakgrund

Valmyndigheten tog upp frågan om incidentrapportering i sin erfarenhetsrapport efter 2010 års val (s. 25–26) och gjorde följande uttalande:

Såväl väljares egna upplevelser av valet 2010 som medias rapportering från valet har lett till en stor mängd skrivelser till och andra kontakter med Valmyndigheten där det framkommit synpunkter, klagomål och förbättringsförslag. I många fall var skrivelserna tveklöst överklaganden av valresultatet som skulle överlämnas till Valprövningsnämnden för prövning. Flera skrivelser hade dock en sådan karaktär att det var relativt svårt att bedöma om avsikten var att göra ett formellt överklagande eller inte. I andra fall har det varit klart att avsikten inte har varit att överklaga valresultatet utan att föra fram kritiska synpunkter i syfte att påverka utformningen av rutiner inför kommande val.

Valmyndigheten anser att alla valmyndigheter måste ta tillvara det engagemang som finns hos allmänheten för att förbättra regelverket eller rutiner i valadministrationen. Det finns också ett stigande intresse hos allmänheten att få reda på hur synpunkter och klagomål behandlas av valmyndigheterna. Detta engagemang och intresse samt det stora antalet överklaganden har väckt frågan om det bör införas ett mer formaliserat sätt

att framföra synpunkter utan att för den skull överklaga valresultatet. Förslag har lämnats om att det i Sverige, på motsvarande sätt som i en del andra länder, borde finnas ett enkelt sätt att anmäla incidenter vid röstmottagningen och lätt tillgänglig information om hur en sådan anmälan kan göras. En sådan möjlighet skulle kunna stärka allmänhetens förtroende för valsystemet och skulle också kunna vara till viss hjälp i Valprövningsnämndens utredningar om det förekommit avvikelser från föreskriven ordning vid provning av överklaganden av valresultatet.

Incidenter i val- och röstningslokaler ligger inom valnämndernas ansvarsområde. Det är valnämnderna som snabbast kan åstadkomma rättelse om problem skulle uppstå i val- och röstningslokalerna. Mot bakgrund av förhållandet att kommunerna fattar beslut i frågor om val som inte kan överklagas och att beslutsgången ser olika ut i kommunerna bedömer Valmyndigheten att det skulle vara en fördel om ett formaliserat system med incidentrapportering i första hand skulle ha valnämnderna som mottagare av anmälningarna, låt vara med en rapportskyldighet till länsstyrelserna och Valmyndigheten. Ett förslag med denna inriktning kräver författningsstöd och bör därför utredas.

I betänkandet Snabbare omval och förstärkt skydd för valhemligheten (SOU 2016:71 s. 105–106) framhölls följande när det gäller incidentrapportering:

Arbetet med att få fram ett slutligt valresultat påverkas av hur stort antal överklaganden som kommer in (Valmyndighetens rapport 2011:1, s. 25). Anledningen till det stora antalet överklaganden, främst år 2010, har anförts vara bl.a. det jämna valresultatet, väljares egna upplevelser vid valet och medias rapportering (se a. rapport a.s. och Jan Teorell i Omstritt omval, SOM-institutets bokserie 55, s. 48 f.).

I många fall var de skrifter som kom in handlingar som tveklöst utgjorde överklaganden av valresultatet. I andra fall var det tydligt att så inte var fallet. Flera skrivelser var dock av sådan karaktär att det var svårt att avgöra om det fanns en avsikt att formellt överklaga eller inte. Valmyndigheten har anført att det bör införas ett enkelt sätt att anmäla incidenter vid röstmottagningen utan att för den skull överklaga valresultatet. Mot bakgrund av detta har utredningen fått i uppdrag att överväga och ta ställning till om en rutin för incidentrapportering i samband med val bör införas.

Utredningen konstaterar att vad som avses med denna fråga är att finna ett sätt att redan under röstmottagningen ta hand om frågor, synpunkter, klagomål och liknande från väljare till undvikande av överklaganden som i realiteten snarare är klagomål. Utredningen kan inte se annat än att detta förmodligen förekommer redan i dag genom att valförrättarna finns till hands för frågor och förtydliganden och att detta ryms inom ramen för valnämndernas insatser i fråga om utbildning av valförrättare och information till väljarna. Utredningen ställer sig positiv till att sådana insatser tydliggörs än mer framöver t.ex. genom information till väljarna på affischer och genom andra kanaler om möjligheten att direkt i vallokalen eller röstningslokalen framföra synpunkter eller klaga utan att överklaga. Vissa incidenter kan troligen rättas till omgående medan annat kan tas om hand inom ramen för utvärderingar eller förbättringsarbeten.

I denna fråga krävs inte några författningsförslag och det överlämnas åt valmyndigheterna att närmare utarbeta på vilket sätt man lämpligen arbetar vidare med frågan inom ramen för redan pågående utbildnings- och informationsinsatser.

I propositionen Snabbare omval (prop. 2017/18:38 s. 65, bet. 2017/18:KU18, rskr. 2017/18:139) ställde sig regeringen bakom utredningens förslag och gjorde bedömningen att det var lämpligt att det gentemot väljarna tydliggjordes att de kan påtala incidenter vid röstmottagningen och framföra synpunkter på förfarandet till valmyndigheterna utan att överklagande valet, liksom att synpunkterna omhändertas inom ramen för uppföljningar, utvärderingar och förbättringar av valgenomförandet.

Valprövningsnämndens erfarenhetsrapport

I sin erfarenhetsrapport efter valen 2018 gjorde Valprövningsnämnden följande uttalanden i fråga om incidentrapportering (s. 17–18):

I sitt arbete med prövningen av överklagandena har nämnden noterat att det i många fall varit fråga om påståenden om incidenter vid röstmottagningen som påtalats. Nämnden vill därför i detta sammanhang aktualisera frågan om incidentrapportering. En del av de överklaganden som nämnden nu behandlat hade kanske kunnat omhändertas i en annan ordning, om en sådan funnits på plats.

Nämnden konstaterar att regeringen i proposition 2017/18:38 s. 65 ansåg att det skulle vara lämpligt att det gentemot väljarna tydliggjordes att incidenter vid röstmottagningen kan påtalas och att synpunkter på förfarandet kan framföras till valmyndigheterna utan att överklagande sker liksom att synpunkterna omhändertas inom ramen för uppföljningar, utvärderingar och förbättringar av valgenomförandet. Regeringen såg emellertid inte något behov av att i lag reglera eller på annat sätt precisera formerna för incidentrapportering. Regeringen framhöll att frågan om någon myndighet borde få i uppdrag att utarbeta en lämplig modell för en sådan rapportering även i fortsättningen skulle vara föremål för övervägande.

Nämnden konstaterar vidare att även Valmyndigheten i sin rapport Erfarenheter från valen 2018 konstaterat att många klagomål rör iakttagelser i val- och röstningslokaler snarare än överklaganden av valresultatet. Valmyndigheten bedömer att det går att effektivisera överklagandeprocessen och föreslår därför att det läggs ett uppdrag till myndigheten att rapportera förslag på effektiviseringar till regeringen. Nämnden delar dessa bedömningar.

Valmyndighetens erfarenhetsrapporter

I sin erfarenhetsrapport efter valen 2018 (s. 11) föreslår Valmyndigheten att det ska införas en obligatorisk incidentrapportering:

Intresset för ordningen i röstnings- och vallokaler har varit stort, liksom intresset för ordningen under länsstyrelsernas slutliga rösträkning. Valmyndigheten har fått många frågor från både media och allmänhet om påstådda och faktiska incidenter. Myndigheten har även fått frågor från media om avsaknaden av en samlad incidentrapportering inom valadministrationen. I syfte att kunna skilja rykten från fakta och ha en nationell överblick över samtliga incidenter inom valadministrationen föreslår Valmyndigheten att en samlad incidentrapportering införs, där lokala och regionala valmyndigheter ska rapportera incidenter till Valmyndigheten. Valmyndigheten kommer då att kunna besvara frågor från media om vilka händelser som är de-facto händelser och hänvisa dem

till rätt kommun. Valmyndigheten kan också använda den samlade nationella lägesbilden i samarbetet med andra myndigheter, såsom MSB, Säkerhetspolisen och Polisen. En sådan inrapportering är ett komplement till nuvarande rutiner och misstänkta brott ska fortfarande polisanmälas.

Valmyndigheten beskriver utfallet av att använda händelserapportering i sin erfarenhetsrapport efter valet till Europaparlamentet (s. 7):

Valmyndigheten hade inför detta val bett kommuner, utlandsmyndigheter och länsstyrelser att rapportera in händelser under valperioden till Valmyndigheten. Syftet med rapporteringen är:

- att det ska finnas en nationell, samlad bild av valet. Den ska visa om det finns avvikelser,
- att Valmyndigheten ska kunna göra en bedömning och ge en korrekt bild av nuläget i valet. Bilden kan också användas till att dementera felaktiga rykten och bekräfta händelser,
- att Valmyndigheten vid behov ska sprida information om avvikelser till kommuner, länsstyrelser och UD.

Under perioden 11 april till 5 juni tog Valmyndigheten emot rapporter om 47 händelser från kommuner, utlandsmyndigheter och länsstyrelser. Det är många olika typer av händelser men gäller till exempel ordningen i röstningslokaler och vallokaler som stängts pga. brandlarm i närliggande lokaler. Majoriteten av händelserna gäller ordningen i valesedelsställen där valesdlar försvunnit, stulits eller gömts.

Utöver dessa inrapporterade händelser har Valmyndigheten själv rapporterat in knappt tio händelser som gäller försök att sälja röster på sociala medier, en stulen postback med röstkort och förtidsröster som inte levererats i tid av PostNord.

Valmyndigheten kan konstatera att antalet inrapporterade händelser är få i relation till det stora antalet platser där röstning är möjlig och till den relativt långa röstningsperioden. Dock är det fortfarande ett stort problem med ordningen bland valesdlar, vilket väntas bli ännu mer problematiskt vid nästa val till riksdag, kommun- och landstingsfullmäktige.

Händelserapporteringen tjänade sitt syfte och var värdefull för Valmyndigheten. Inför nästa val bör händelserapporteringen utvecklas till en mer omfattande incidenthantering enligt förslag i Valmyndighetens erfarenhetsrapport från 2018.

Överväganden och förslag

Valmyndigheten införde i samband med valet till Europaparlamentet 2019 en ordning för händelserapportering inom valadministrationen i vilken kommuner, utlandsmyndigheter och länsstyrelser ombads att på frivillig basis rapportera in händelser under valen till Valmyndigheten.

De är av stor vikt att ta tillvara på det engagemang som finns hos allmänheten för att förbättra regelverk och rutiner inom valadministrationen. Det finns också ett ökande intresse hos allmänheten att få reda på hur synpunkter och klagomål behandlas av valmyndigheterna. Att skapa tydligare processer för att ta emot och sammanställa medborgares synpunkter och klagomål kan bidra till en ökad transparens, säkerställa valsystemets legitimitet och utveckla arbetet inom valadministrationen.

Valprövningsnämnden har noterat i sin erfarenhetsrapport att det i många fall har varit fråga om påståenden om incidenter vid röstmottagningen som har

påtalats i överklaganden till nämnden. Vidare menar nämnden att en del av de överklaganden som behandlats efter valen 2018 kanske hade kunnat omhändertas i en annan ordning, om en sådan hade funnits på plats.

En incidentrapportering eller andra sätt att på ett mer strukturerat sätt ta om hand synpunkter och observationer från väljare kan även ha positiva effekter på överklagandeprocessen såtillvida att det som är ett överklagande av valresultatet lämnas till Valprovsnämnden medan mer allmänt hållna synpunkter och klagomål tas om hand av valnämnder och Valmyndigheten.

Gruppen ser således positivt på vad som hittills har gjorts av Valmyndigheten och det kan övervägas om inte ordningen med incidentrapportering kan byggas ut ytterligare inför nästa val.

Valprovsnämndens kansliorganisation och resurser

Bakgrund

Valprovsnämndens erfarenhetsrapporter

I sin erfarenhetsrapport efter valen 2018 föreslår Valprovsnämnden följande förändringar av kansliorganisationen inför framtida val (s. 21–22):

Valprovsnämnden vill framhålla att nämndens arbete med överprövning av val är av utomordentligt stor betydelse för förtroendet för demokratin och att det därför måste ges hög prioritet.

Nämnden konstaterar att kansliorganisationen, trots den stora anstormningen av ärenden, på många sätt fungerat väl och att uppkomna problem lösts efter hand på ett konstruktivt sätt. Riksdagsförvaltningen har i den uppkomna situationen lämnat ett värdefullt stöd i form av rådgivning, men framför allt bistått vid rekrytering av olika personalkategorier, anskaffande av lämpliga lokaler etc.

I detta sammanhang vill nämnden understryka vikten av att de resurser Valprovsnämnden behöver måste ställas till dess förfogande, särskilt när nämnden prövar överklaganden av val. Såväl huvudföredraganden som de andra föredragande och nämndens sekreterare och assistenter som har sin ordinarie anställning inom RDF måste i samband med hanteringen av överklaganden av val kunna frigöras från sin ordinarie syssla för att ägna sig åt sin uppgift i nämnden i den utsträckning som denna behöver (jfr bet. 2012/13:KU13 s. 10–11).

Nämnden konstaterar att den nuvarande kansliorganisationen har vissa brister: Merparten av de tjänstemän som är förordnade i nämnden har sin heltidstjänstgöring på annat håll. Vid ett flertal tillfällen har det därför under arbetet med överklagandena uppstått en konflikt om vilken arbetsuppgift som skulle prioriteras.

Inför framtiden anser nämnden att samtliga personalkategorier, dvs. assistenter, sekreterare och föredragande, som arbetar i nämnden bör finnas på plats på nämndens kansli i samband med val på samma sätt som kanslichefen varit under 2014 och 2018. Detta innebär att åtminstone en del av de tjänstemän som ska arbeta med överklaganden bör göra det inom ramen för sin ordinarie tjänst och inte som en bisyssla. Det bör med andra ord inom nämndens kansli finnas en kärna av personal som enbart sysslar med överklagandena och administrationen av dessa.

Att registrera alla de överklaganden som kom in efter valet krävde stora arbetsinsatser och tog mycket tid i anspråk. Nämnden anser att frågan om att flytta nämndens diarium till RDF:s registrator därför bör övervägas.

I erfarenhetsrapporten efter Europaparlamentsvalet 2019 framhölls bl.a. följande förslag (s. 11):

Valprövningsnämnden vill på nytt framhålla att nämndens arbete med överprövning av val är av utomordentligt stor betydelse för förtroendet för demokratin och att det därför måste ges hög prioritet.

Nämnden konstaterar att den kansliorganisation som bistod nämnden i arbetet med överklagandena efter EU-valet fungerat mycket väl.

Nämnden konstaterar vidare att RDF:s stöd i form av rekrytering av föredragande inom förvaltningen är mycket värdefullt och numera en förutsättning för att arbetet ska kunna bedrivas på ett ändamålsenligt sätt.

Inför framtiden anser nämnden att samtliga personalkategorier, dvs. assistenter, sekreterare och föredragande, som arbetar i nämnden bör finnas på plats på nämndens kansli i samband med val på samma sätt som kanslichefen varit under 2014, 2018 och 2019. Detta innebär att åtminstone en del av de tjänstemän som ska arbeta med överklaganden bör göra det inom ramen för sin ordinarie tjänst och inte som en bisyssla. Det bör med andra ord inom nämndens kansli finnas en kärna av personal som enbart sysslar med överklagandena och administrationen av dessa.

Erfarenheten med kanslipersonal – extern eller intern – på mer eller mindre heltid i nämnden har enbart varit goda. Arbetet på nämndens kansli kräver numera ett sådant upplägg.

Nämnden vidhåller sin uppfattning att frågan om att flytta nämndens diarium till RDF:s registrator bör övervägas.

Överväganden och förslag

Under de allmänna valen 2018 och under Europaparlamentsvalet 2019 hade Valprövningsnämnden att hantera ett större antal överklaganden och andra skrivelser än i tidigare val. En större ärendetillströmning ställer högre krav på den kansliorganisation som är knuten till nämnden.

I sin erfarenhetsrapport framhåller Valprövningsnämnden vikten av att de resurser som nämnden behöver ställs till dess förfogande. Efter ökningen av överklaganden under de allmänna valen 2010 förstärktes kansliorganisationen med bl.a. en fast kanslichef. Efter ökningen av överklaganden under de allmänna valen 2018 uttryckte Valprövningsnämnden ett behov av ytterligare förstärkningar. Bland annat föreslog nämnden att samtliga personalkategorier, dvs. assistenter, sekreterare och föredragande, som arbetar i nämnden bör finnas på plats på nämndens kansli i samband med val på samma sätt som kanslichefen har varit det under 2014 och 2018.

Det är av vikt för valsystemets legitimitet att överklaganden behandlas av Valprövningsnämnden på ett korrekt och samtidigt effektivt sätt. För att kunna möta det ökande antalet överklaganden finns det behov av att stärka kansliorganisationen. Genom att nämndens kansliorganisation stärks ges nämnden

förutsättningar för att ha en god beredskap inför de utmaningar som ett ökat antal överklaganden utgör på ett administrativt plan.

Gruppen förordar att Riksdagsförvaltningen i god tid före nästa val inleder en dialog med nämnden om vilket kanslistöd nämnden är i behov av för att den inom en rimlig tid ska kunna hantera inkomna överklaganden.